

PETITA GUERRILLERA

MARIA-MERCÈ MARÇAL:
LA CREACIÓ D'UNA IDENTITAT FEMENINA

Treball de Recerca 2015
Institut Jaume Callís
2n de Batxillerat D
Tutora: Laura Vilalta

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ 2

ELS PRIMERS ANYS, ELS PRIMERS POEMES 3

MARIA-MERCÈ MARÇAL, UNA NENA D'IVARS	3
PEDES IN TERRA AD SIDERA VISUS	4
LLIBRES DEL MALL	5
TRES VOLTES REBEL	5
SURT EL GUERRER VERS EL CAMP DE BATALLA	10
SOTA LA LLUNA GRANADA	10

PLOU I FA SOL, LES BRUIXES PORTEN DOL 13

LA LLUNA, LA PRUNA	14
UN PANY DE CEL EMMARCAT	15
AMOR, ESTEL AMARG A LA DERIVA	16
M'HE EMBORRATXAT DE SOLITUD	18
I QUE FOS LA FESTA DELS DITS	21
ENTRE LA LLUM I L'OMBRA	26
FAREM NOSTRA LA NIT	31
AVUI LES FADES I LES BRUIXES S'ESTIMEN	31
AMB LA LLUNA PER ESTENDARD	33
SENSE LLOPS NI DESTRALS	34
HEREVES DE LES DONES QUE CREMAREN AHIR	35

DAVANT DEL MIRALL 38

I, TANMATEIX, LA LLUITA NO CESSA, AMOR	38
SOLSTICI	41
DE PARAR I DESPARAR TAULA	43
SEXTINA REVOLTA	45
ÉS PERQUÈ ET SÉ GERMANA QUE PUC DIR-TE ESTRANGERA	47
ELS MEUS ULLS HAN APOSTAT PER TU	48
SOM ALLÀ ON ES TRENQUEN ELS VIDRES	49

ELS ÚLTIMS ANYS 51

CONCLUSIONS 53

AGRAÏMENTS 56

BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA 57

ANNEXOS 59

INTRODUCCIÓ

Aquest treball m'ha donat l'oportunitat de poder capbussar-me de ple dins la poesia d'una autora que sempre he admirat: Maria-Mercè Marçal. Vull aprofundir en la seva obra i saber quin paper va tenir dins la construcció del moviment feminista català.

També conèixer la importància de Maria-Mercè Marçal dins la literatura catalana i el canvi que va suposar en la mentalitat de l'època.

A més a més, sempre he preferit llegir poesia que no pas novel·la, perquè la poesia plasma amb poques paraules sentiments i idees molt més profundes, i així són més contundents.

L'obra de Maria-Mercè Marçal la començo a conèixer dins l'àmbit de la militància d'esquerres, ja que els seus poemes eren utilitzats com a càntics feministes. Per aquest motiu, en un principi, vaig conèixer els seus poemes més reivindicatius. Més endavant, vaig sentir curiositat per la seva obra i vaig començar a llegir poemes d'un caire més intimista. D'alguna manera, els seus poemes, per mi, eren sacsejades emocionals que no entenia.

El meu objectiu és arribar a interpretar els seus poemes d'una manera detallada, sobretot els més abstractes, i veure quina relació tenen amb el moviment de l'esquerra catalana i el feminisme. La meva hipòtesi és que la columna vertebral de l'obra de Maria-Mercè Marçal és el seu poema més famós: *A l'atzar agraeixo tres dons: haver nascut dona, de classe baixa i nació oprimida. / I el tèrbol atzur de ser tres voltes rebel.*

Maria-Mercè Marçal construeix una identitat pròpia femenina, la qual reflecteix dins la seva poesia. Al llarg del treball pretenc demostrar i explicar com crea i construeix la seva identitat, igual que dibuixar l'evolució del jo poètic en la seva obra.

He escollit els llibres de *Cau de llunes*, *Bruixa de dol* i *La germana, l'estrangera*, el qual inclou *Terra de Mai*, perquè són els llibres que mostren millor l'evolució del jo poètic, així com també la construcció de la identitat de Maria-Mercè Marçal. Em centraré, sobretot, en *Bruixa de dol* perquè és el llibre on té lloc bona part del procés evolutiu.

Finalment, espero gaudir, aprendre i créixer realitzant aquest treball.

NOTA D'ACLARIMENT: al llegir les anàlisis es recomana consultar el poema en qüestió present als annexos.

ELS PRIMERS ANYS, ELS PRIMERS POEMES

MARIA-MERCÈ MARÇAL, UNA NENA D'IVARS

Maria-Mercè Marçal va néixer al 13 de novembre de 1952. Va passar tota la seva infància a Ivars d'Urgell, a la comarca del Pla d'Urgell, d'on era la seva família, que treballava al camp. Es va criar en el si d'una família treballadora. Aquests anys que va viure a Ivars, en un entorn rural, la van marcar, cosa que veiem reflectida en la seva obra.

Les seves primeres influències, literàries i culturals, les va començar a rebre per part dels seus pares. La seva mare, Maria Serra, era una dona que li apassionava el teatre, la música i la poesia. Per part seva va rebre tot el bagatge de la cultura popular, els contes i les llegendes, tan presents en els primers llibres. Bona part dels símbols que utilitza Maria-Mercè Marçal, com la bruixa o la lluna, són molt vius en les cançons populars (*la lluna la pruna/vestida de dol o plou i fa sol/les bruixes es pentinen*). El lligam amb la literatura popular i amb la terra donen als poemes de Maria-Mercè Marçal un regust natural, terrenal. Tot i que fa poesia culta, conserva l'essència dels orígens.

D'altra banda, el seu pare, Antoni Marçal, havia tingut una mínima formació universitària, la qual va abandonar per motius familiars. Va fer estimar i estudiar la cultura a les seves dues filles. Per això, podem dir que per part de pare, sobretot, va rebre tot allò que es consideraria la literatura culta. El seu pare va ser una figura molt important per ella: li va proporcionar una bona formació i va donar-li les eines necessàries que li permetessin crear-se el seu propi criteri. Tot i així, però, el pare no deixava de representar la figura del patriarca en una societat on la igualtat entre homes i dones era inexistent. De fet, el seu pare, representava, sense que ell ho volés, totes aquelles idees contra les quals ella més tard lluitaria.

Maria-Mercè Marçal va escriure això sobre els seus pares: *A la meva mare li dec el sentit, la riquesa de la llengua. I el cant. Al meu pare, l'estímul cap a la cultura*¹

Així doncs, des de ben petita, ja havia assentat les bases del que seria la seva poesia inicial, el seu punt de partida. Crea una literatura culte i popular al mateix temps, plena de símbols i elements de la cultura popular. Això va permetre que la seva literatura arribés tan a les classes més populars com als intel·lectuals de l'època.

Durant la seva infantesa va haver-hi una altra figura important, la seva tieta Mercè, que era la seva padrina i la germana de la seva mare. Vivia i treballava a Barcelona. La seva tieta mai s'havia volgut casar i gràcies a ella va conèixer una altra manera de viure de la dona, allunyada de la idea de la família i de la dependència cap a l'home i/o els fills. Aquesta tieta per Maria-Mercè Marçal, en paraules seves, va ser: *la dona que em va llegar el sentit de l'autonomia, de la individualitat i de la solidaritat conjugades en femení*².

PEDES IN TERRA AD SIDERA VISUS

Maria-Mercè Marçal va estudiar el batxillerat a l'Institut de Lleida gràcies a una beca que va obtenir. Durant la seva adolescència va començar escriure poesia en castellà, ja que la seva formació, a causa de la dictadura, havia estat només en aquesta llengua fins al moment. Quan apareix el moviment de la Nova Cançó, però, Maria-Mercè Marçal en queda impregnada i comença a escriure poesia en català.

Al 1969 es va traslladar a Barcelona amb la seva germana per estudiar Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona. Del 1969 al 1971 viu en un col·legi major, el de Santa Eulàlia de les Teresianes. Passa una etapa qualificada per ella mateixa com a "mística", ja que pren contacte amb comunitats cristianes de base i dóna classes a grups obrers. Durant aquesta etapa va entrar en contacte amb joves poetes com Miquel DescLOT, Jaume Medina i Ramon Pinyol. Amb aquest últim s'hi casa al 1972. Aquest casament va suposar, en paraules seves, "un canvi molt radical en la seva vida". Abans d'acabar els seus estudis, va començar a fer

---

¹ Biografia de l'autora extreta de fundació Maria-Mercè Marçal

² La mateixa font que la nota anterior

classes de llengua catalana a Sant Boi de Llobregat. Ho va fer dins el marc de la resistència política i cultural antifranquista del moment. Durant tota la seva vida va treballar de professora de llengua i literatura catalanes a Secundària.

LLIBRES DEL MALL

La dècada dels setanta va ser una etapa especialment intensa tant a nivell personal com col·lectiu. Durant aquest període Maria-Mercè Marçal, juntament amb Ramon Pinyol, Xavier Bru de Sala i Gemma d'Armengol, crea l'editorial Llibres del Mall. Aquesta editorial va néixer amb la voluntat de publicar sobretot poesia. Van passar-hi escriptors que en aquell moment eren joves, com Miquel de Palol, Xavier Bru de Sala, i editors, com Àlex Susanna i Miquel Alzueta. D'altra banda, des de l'editorial, també es va promoure la descoberta de Miquel Martí i Pol com a poeta i es va donar suport a empreses de traducció tan importants com la de les *Faules* de la Fontaine i el volum de *Les Flors del Mal*, de Charles Baudelaire. L'editorial va tenir com a mentor Joan Brossa i també hi van col·laborar pintors com Antoni Tàpies. Posteriorment altres artistes plàstics van crear obres en relació amb els poemes de Maria-Mercè Marçal o li van demanar col·laboracions per a exposicions.

TRES VOLTES REBEL

El 1976, Maria-Mercè Marçal guanya el premi Carles Riba de poesia amb el recull *Cau de llunes*. Aquest llibre aplega poemes i cançons escrits entre 1973 i 1976 en diferents llocs dels Països Catalans, però sobretot a Sant Boi de Llobregat, a Barcelona i en un mas de la plana d'Urgell. En aquesta etapa, comencen els seus primers passos en el món literari i també la seva immersió en el món polític.

Aquest primer poemari l'encapçala “**Divisa**”. El poema esdevé una declaració de principis de l'autora, un poema que s'ha convertit en el més famós de tota la seva obra.

A l'atzar agraeixo tres dons: haver nascut dona, de classe baixa i nació oprimida.

I el tèrbol atzur de ser tres voltes rebel.

La divisa representa una autèntica definició de la poeta. L'autora des de bon principi revela una posició ferma en utilitzar uns mots de compromís tan potents. Amb això, es mostra molt transparent, ja que no sent la necessitat d'amagar-se de res. Aquesta divisa ha esdevingut un lema per a qualsevol dona que s'ha revoltat contra l'opressió d'una societat o sistema, on la dona, sovint, quedava en segon pla. El jo poètic pren la veu de totes aquelles dones que han estat rebutjades i silenciades per aquesta triple opressió (ser dona, de classe baixa i nació comprimida). Aquesta triple opressió es converteix en tres motius per ser tres cops rebel.

L'atzar és el responsable del fet que no triem on naixem, ni en quina situació o context creixem. Tot i així, el jo poètic agraeix a l'atzar les tres condicions aparentment considerades defectes des d'una visió masculina del món. El jo poètic queda marcat per aquests tres “defectes”. El tercer defecte que anomena, el de pertànyer a una nació d'oprimida, fa referència a Catalunya que vivia i viu sota opressió d'Espanya. En aquell moment, el franquisme tot just havia acabat de morir. Aquests tres inconvenients esdevenen dons, per tant, capgira la concepció del que era considerat socialment inferior i ho converteix en una virtut i un motiu de lluita i transformació.

Agreix al tèrbol atzur que l'hagi fet ser tres voltes rebels. El *tèrbol atzur* té diversos significats. En utilitzar *atzur* en comptes de *blau* Maria-Mercè Marçal es posiciona literàriament. Vol fer una poesia culta, per això hi ha aquesta precisió en el lèxic. També, l'atzur, el color blau, és el color oníric per excel·lència. El blau es sovint associat a la confiança, a l'autoritat, a l'èxit i a la dignitat. El fet que sigui tèrbol vol dir que la rebel·lió aparentment embruta aquestes coses però, ara, la rebel·lió les dignifica. Aquestes qualitats no són pures perquè emergeixen d'una triple opressió. Es podria interpretar com una ironia de l'autora perquè el que és noble, i molt cops pròpiament considerat masculí, queda “embrutat” per la rebel·lió. *Tèrbol* també ho podríem atribuir a la incertesa que molts cops sembla la revolta. Aquest blau també és la porta a tota la dimensió irracional i indefinida que, sovint, formen part de l'essència de la dona. D'altra banda, aquest *atzur* podria relacionar-se amb l'ànima guerrera

i rebel heretada, ja que l'atzur és la denominació del blau en heràldica³. Amb això, em ressona al cap aquell càntic feminista de *som les hereves/nétes de les bruixes que no vau poder cremar*. Ho fa, perquè, tot i que el silenci femení ha estat vigent al llarg de la història, escrita pels homes, dins d'aquest silenci s'ha educat, s'ha ensenyat i s'ha mantingut viva la flama guerrera de la do.na. Així doncs, aquest *tèrbol atzur* pot estar lligat a la memòria, que és un motiu més per desobeir i ser rebels. Pren així també un nou sentit el títol, “*Divisa*”, que en la ciència blasó és un lema o símbol.

Tot i així, “*Divisa*”, a més a més, no deixa de ser una paràfrasi de l'oració dels antics jueus agraint a *Jahvè ésser mascles, lliures i del poble elegit*, com explica Lluïsa Julià a la introducció de *Contraban de llum*⁴. Amb aquesta construcció queda evident una característica del poema que sovint es passa per alt: ser dona, de classe baixa i nació oprimida queda al mateix nivell, encara que sovint se li dóna més pes al mot *dona*, ja que el vessant feminista és el més punyent ideològicament en la seva obra. Amb això expressa tres eixos que els podríem traslladar amb els mots següents: feminisme, socialisme i independència. Aquestes tres paraules són els tres eixos ideològics i històrics de l'esquerra catalana, sobretot la que és coneguda com a l'esquerra independentista.

En aquest poema també mostra el seu estil propi, el que utilitza per a la construcció del seu univers poètic: amb l'ús de la ironia sovint capgira tots aquells elements culturals atribuïts a les dones considerats negatius i els utilitza en un sentit positiu. I en aquest cas són motius de rebel·lió i elements essencials per construir i reivindicar la identitat femenina, que sovint quedava diluïda en la domesticitat i la maternitat. Per això, aquest poema ha esdevingut un lema, perquè amb poques paraules condensa lluita, decisió, optimisme, memòria i valentia.

El compromís polític que mostra i reivindica a “**Divisa**” també el veiem a la seva vida. El novembre de 1976 s'afilia al PSAN⁵ i forma part del comitè executiu, càrrec per al qual va ser reelegida en el primer congrés del partit el març de 1978. Just en aquesta època publica

---

³ **Heràldica**: ciència i art auxiliar de la història que estudia específicament l'ús sistemàtic d'emblemes hereditaris plasmats sobre un escut d'armes, la seva composició i el seu significat.

⁴ Dins Marçal, Maria-Mercè, *Contraban de llum* (antologia poètica a cura de Lluïsa Julià). Editorial Proa. Barcelona, 2001.

⁵ **PSAN**: Partit Socialista d'Alliberament Nacional que neix a partir de l'escissió del Front Nacional de Catalunya del 1968

alguns poemes a la revista *Reduccions*. El 1979 forma part de les llistes del PSAN en les eleccions per la circumscripció de Lleida. Durant aquesta època, al 1976, es separa de Ramon Pinyol.

Maria-Mercè Marçal va estar molt vinculada al moviment feminista. A Catalunya, el feminisme de principis dels setanta s'emmarca dins del moviment d'oposició al franquisme. Després de la mort del dictador, va lluitar sobretot per acabar amb les discriminacions legals i les pràctiques sexistes i repressives que s'havien generalitzat durant el règim. Les feministes van organitzar diversos actes reivindicatius, sobretot de caràcter festiu. També van crear espais on debatre les seves preocupacions i difondre les seves reivindicacions. Dins del feminisme català cal destacar la figura de Maria Aurèlia Capmany⁶, ja que va introduir la teoria feminista a Catalunya. Amb les seves obres va preparar el terreny en aquest àmbit perquè les noves generacions, entre les quals hi havia Montserrat Roig⁷ o Maria-Mercè Marçal, hi fessin les seves pròpies aportacions. En aquell moment, el feminisme català estava dividit en dos corrents: el "feminisme de la igualtat", l'objectiu del qual era aspirar a la igualtat entre home i dona i que els dos sexes participessin en les estructures socials en les mateixes condicions; i el "feminisme de la diferència", el qual optava per identificar i defensar els trets característics de les dones. Tant Maria-Mercè Marçal com Montserrat Roig es van iniciar al feminisme a través de la obra de Capmany i van ser les primeres de treballar-ho en clau literària, sobretot Maria-Mercè Marçal.

L'any 1977 es va fundar a Barcelona la Llibreria de les Dones i pocs mesos després es va crear un bar-biblioteca anomenat laSal. Aquests espais van néixer amb la voluntat de crear un espai per a dones gestionat per dones. Es tractava d'un espai on s'assessorava jurídicament les dones, on es presentaven llibres, on es feien espectacles i s'impartien cursos, però també era un lloc on anar a esbargir-se i a gaudir tot fent un beure. A partir d'aquest bar-biblioteca va sorgir la idea de fundar la primera editorial feminista catalana, anomenada **laSal, edicions de**

---

⁶ **Maria Aurèlia Capmany** (Barcelona, 1918-1991). Va ser novel·lista, autora de teatre i assagista. Va rebre el Premi Sant Jordi de novel·la del 1968 amb l'obra *Un lloc entre els morts* i el Premi Joanot Martorell del 1948 amb *El cel no és transparent*. Va ser presidenta del PEN català entre 1979 i 1983. Va destacar notablement com a activista cultural, feminista i antifranquista.

⁷ **Montserrat Roig i Fransitorra** (Barcelona, 1946-1991) va ser una escriptora de novel·les, contes, reportatges i articles periodístics en català. Va presentar i dirigir diversos programes de televisió. Va ser membre de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i, del 1989 al 1990 i va ser vicepresidenta de la Junta Territorial del Principat de Catalunya. Les seves obres més destacades són: *Temps de cireres*, *Ramona*, *adéu* i *Digues que m'estimes encara que sigui mentida*.

les dones. Es considera la primera editorial feminista de l'estat Espanyol, sumant-se així a la Biblioteca Popular de la Dona, fundada el 1909 per Francesca Bonnemaison i considerada la primera biblioteca d'Europa dirigida a les dones. Aquesta editorial va publicar textos de pensament i debat feminista però també textos de creació escrits per dones, tant en català com en castellà. A través de de la col·lecció *Clàssiques Catalanes*, l'editorial va recuperar, per tal de publicar-les, escriptores com Clementina Arderiu, Caterina Albert o Mercè Rodoreda. També, durant la transició es van estendre revistes com *Vindicación Feminista*, *Dones en Lluita*, *Dones de la mar* i *Opini3n*.

Maria-Mercè Marçal va mostrar interès tant en la teoria com en la praxis del feminisme internacional dels anys setanta i vuitanta. Es va interessar per diferents aspectes dels dos corrents feministes del moment i els va fer conuiuere dins la seva poesia. Aquest fet, li va permetre investigar, explorar, qüestionar i col·laborar en el debat feminista català.

El seu projecte era crear una literatura femenina i feminista que contemplés la dona com a pur subjecte i mostrés la complexitat femenina. Pretenia exposar tant la dona en clau col·lectiva com en clau individual, de manera que qualsevol dona s'hi pogués sentir identificada. Considerava que era necessari crear una literatura catalana amb mirada femenina. Maria-Mercè Marçal va exposar:

“Aquesta opressió global tenyeix tots els aspectes de la vida, de la relació amb els altres, amb mi mateixa, l'amor, l'odi, el sexe, els fets quotidians, tot allò que fas o desfàs, la recerca de la pròpia identitat, etc. En aquest moment el tema més obsessiu és la reflexió sobre l'opressió que pateixo com a dona. [...] He mamat tota una tradició literària absolutament masculina, feta per homes i des de la seva òptica exclusiva. D'acord, l'assumeixo. No en tinc cap altra. Però crec que cal restituir l'altra cara de la història, la veu de les dones. I aquesta, la tenim tan emmascarada per allò que “ens han dit que som!” ¿T'has fixat, per exemple, que tota la simbologia literària sobre l'amor o el sexe l'han creat els homes? tot això t'obliga a crear noves formes...”⁸

En les següents paraules deixa evident quin era el seu projecte:

“Jo penso -reflexiona Marçal el 1979- que m'enfronto amb una espècie de buit perquè tot ha estat escrit des d'una òptica determinada. Estem en una mena d'albada de la poesia “des d'uns ulls de dona”..., com els poetes

---

⁸ ALZUETA, Miquel. “M.Mercè Marçal, de classe baixa i nació oprimida”. *MundoDiario*, 6/7/1978

de la Renaixença, que partien des d'una òptica nacional de la qual creien que no hi havia res. Per això jo fins i tot em plantejo fer poesia èpica, perquè tot està per fer.”⁹

Aquesta reivindicació de la dona que veiem a “**Divisa**” també la trobem en el poema següent: “**Fregall d’espart**”.

SURT EL GUERRER VERS EL CAMP DE BATALLA

“**Fregall d’espart**” es construeix a partir d’una enumeració d’objectes domèstics destinats a la neteja: drap de pols, escombra, espolsadors, plomall, etc. Els elements d’aquesta enumeració, sovint atribuïts a les obligacions de les dones, són la causa que el guerrer surti vers el camp de batalla. La llista d’objectes, amb to irònic, és l’atribució innata de les tasques domèstiques a la dona per part de la societat patriarcal. Veiem altre cop aquesta opressió, que esdevé submissió per la resignació i el silenci femení, que permet o permetia viure a les dones d’acord amb les normes socials. Així doncs, altre cop, aquesta concepció d’inferioritat provoca la rebel·lió de la dona. La dona queda representada com a guerrer i la societat com a camp de batalla. El camp de batalla també podria ser que es referís a la casa, i així visualitzar tota la tasca domèstica portada a terme només per la dona fins fa relativament poc temps. Aquesta feina no era remunerada ni valorada, ja que es considerava que era “la feina de les dones” fer les tasques domèstiques i de cures. Per tant, altre cop veiem una voluntat d’afirmació i reivindicació d’un col·lectiu oprimint.

SOTA LA LLUNA GRANADA

El poema “**Company, mosseguem la vida**” és una proposta del jo poètic cap a l’amant. Comença proposant que mosseguin la vida, que l’amor els regui els llavis com si fos un pacte de sang. Aquest pacte tindrà lloc quan la lluna s’enrogeixi. A la següent estrofa, comença repetint el tercer vers (*farem un pacte de sang*) i ho equipara a una conjura de ràbia. Aquest

---

⁹ BATISTA, Antoni. “Maria Mercè Marçal. Des d’uns ulls de dona” Citació dins l’article.

pacte els suposarà evitar el seny, que els ha posat una soga al coll. Per últim, acaba el poema dient que visquin el moment sota aquesta lluna enrogida.

Per tant, hi ha una clara actitud vital del jo poètic davant la vida. Està escrit en primera persona del plural. Així crea un nosaltres (qui ho diu i a qui va referit). El jo poètic es refereix a l'altre com a *company*, senyal de respecte i estima. Ho veiem en el primer vers. L'altre part del vers, *mosseguem la vida*, aporta un trencament de la quotidianitat. El fet que es mossegui implica assumir un risc, un desafiament a la rutina i a la vida ordenada. D'aquesta manera, el primer vers transmet energia i vitalisme, que deixa veure així el tòpic literari del *carpe diem*, el qual el veiem durant tot el poema. El poema queda marcat per aquesta presència de la sang i la lluna enrogida, símbols de vida i de passió. A més a més, queda tot tenyit de vermell, color de la passió i de la revolta, de l'amor.

Aquesta presència del vermell ja la veiem al tercer vers i al cinquè: *farem un pacte de sang*. El pacte de sang representa un nivell molt elevat de compromís i fidelitat. En el tercer vers aquest *pacte* té lloc quan cau la nit i *la lluna s'ablami!*. En el sisè vers equipara *el pacte de sang* a una *conjura de ràbia*, però que això els faci estalvis de seny, ja que aquest els té la soga filada. Amb això crea una imatge molt potent i mostra que molts cops els seny reprimeix, el seny mata la llibertat i la vida mateixa. Així doncs, clama a l'absència del seny i la raó, elements atribuïts als homes, ja que la seva absència els farà lliures i podran viure aquest present sense angoixes. També hi ha aquesta ràbia que sovint és necessària perquè la rebel·lia tingui un sentiment intens i es pugui realitzar allò que es vol, per tant, aconseguir la llibertat que el seny priva.

En el poema, la lluna té un paper protagonista. El fet que aquesta lluna sigui roja i aquesta presència de la sang com a símbol de vida, ens pot fer pensar que hi ha una certa al·lusió a Federico García Lorca¹⁰, sobretot quan fa referència a la *lluna granada*. Lorca va ser una de les influències més punyents de Maria-Mercè Marçal, ja que s'hi sentia identificada i tenien punts en comú: els dos pertanyien a col·lectius oprimits i menystinguts, els gitanos i les dones

---

¹⁰ Federico García Lorca (Fuente Vaqueros, Granada, 5 de juny de 1898 – entre Víznar i Alfacar, Granada, 18 d'agost de 1936) va ser un poeta i dramaturg andalús, també conegut per la seva habilitat amb arts diverses. Va formar part de la Generació del 27. Es considera el poeta de major influència i popularitat de la literatura espanyola del segle XX. Com a dramaturg, se'l considera un dels cims del teatre espanyol del segle XX, juntament amb Valle-Inclán i Buero Vallejo. Va morir executat després de la revolta militar de la Guerra Civil Espanyola, per la seva afinitat amb el Front Popular i per ser obertament homosexual.

respectivament, i tenien l'objectiu de crear una identitat ferma i reivindicar aquests col·lectius, fent-se així el lloc que els pertocava. També hi ha semblança a nivell ideològic i interior: eren obertament d'esquerreres i sentien una incomoditat extrema davant les expectatives socials de l'època de cadascú, amb les quals caps dels dos no hi encaixaven. És així que, tot i ser d'èpoques diferents, els dos intenten trobar formes d'expressió que reivindicuin les seves identitats (femenina i gitana) i fer-se un lloc i fer-se sentir, cosa que els dos van aconseguir, tot i la dificultat, dins del discurs hegemònic de l'època.

PLOU I FA SOL, LES BRUIXES PORTEN DOL

Bruixa de dol, publicat l'any 1979, és el segon llibre de poemes de Maria-Mercè Marçal. Els poemes d'aquell llibre van ser escrits entre el 1977 i el 1979. Bona part dels poemes reflecteixen el seus processos interns, com és la separació de Ramon Pinyol o la plena immersió en el món polític i el moviment feminista.

Maria-Mercè Marçal comença a escriure els poemes de *Bruixa de dol* un any després de les Primeres Jornades Catalanes de la Dona¹¹. Gràcies a aquestes jornades, els seus poemes més reivindicatius van agafar un caire festiu i col·lectiu com veurem més endavant.

Des del títol de l'obra fins el contingut més profund, hi ha el ressò de la infantesa a través de personatges del món dels contes i de la cultura popular com les fades, els follets, els bandolers..., i el més important: les bruixes, aquelles dones sàvies, perseguides i massacrades al llarg de la història pel fet de ser autònomes i rebel·lar-se contra la estructura i els valors d'una societat cristiana. Maria-Mercè Marçal s'hi sent identificada, però en aquest llibre la figura de la bruixa porta dol. Aquest dol té a veure amb la tristesa pel trencament de la relació amb el seu marit, però sobretot amb el fet que se sent sola i estranya com a dona jove que busca una alternativa als estereotips de la feminitat tradicional. Això no és res més que un sentiment compartit per totes les dones que al llarg del temps les han fet sentir, i encara ens fan sentir, inferiors pel sol fet de ser dones. Així doncs, és un dol individual i al mateix temps col·lectiu:

“Les bruixes porten el dol per una llarga història repressió i de marginació col·lectiva a què les ha condemnades la societat «normal» per la seva dissidència. Les bruixes reivindiquen la solitud, l'autonomia,

---

¹¹ Les **Primeres Jornades Catalanes de la Dona** es van celebrar del 27 al 30 de maig de 1976 al Paraninfo de la Universitat de Barcelona, com el moment d'inici a Catalunya del moviment feminista de l'anomenada “segona onada” (per diferenciar-lo del moviment sufragista de finals del segle XIX i començaments del XX). Aquella trobada, que va ser possiblement una de les primeres durant període de la transició, va ser un acte totalment obert a la participació ciutadana activa. Per primera vegada, es van exposar en un fòrum de debat públic i obert, les reivindicacions i demandes de les dones després dels llargs anys de la dictadura.

poder ésser, si volen, peixos sense bicicleta. I ahora descobreixen la solidaritat. I, evidentment caminen cap a un país on el seu dol només sigui la prehistòria.”¹²

Aquest títol ens transporta a l'essència de Maria- Mercè Marçal: la convivència de la literatura culta (Aquest títol també al·ludeix al llibre *Sol i de dol* de J.V.Foix¹³) i la cultura popular, ja que ens fa ressonar al cap la següent cançó:

*Plou i fa sol,
les bruixes es pentinen.
Plou i fa sol,
les bruixes porten dol.*

LA LLUNA, LA PRUNA

La lluna té una simbologia molt complexa i extensa. En general representa la dona, la feminitat, per contraposició al sol, tradicionalment vinculat a la masculinitat. També té altres significats, com per exemple el costat fosc i l'aspecte invisible de la naturalesa. Es relaciona amb la màgia i el misteri. La lluna és llum enmig de la foscor i això significa la coneixença de l'interior, la irracionalitat, allò que es intuïtiu i subjectiu. No podem oblidar, tampoc, la seva connexió amb el món infantil a través dels contes.

La lluna és un símbol recurrent en Maria-Mercè Marçal, sobretot en els seus primers poemaris. Té unes clares connotacions femenines i amb ella es creen imatges molts potents i privilegiades. L'autora li treu el seu significat tradicional de subordinació i esdevé el punt de referència lluminós i ahora utòpic. La lluna també compleix sobre la dona el simbolisme

---

¹² Paraules de Maria-Mercè Marçal a Francesc Massip al 1982. Cita extreta de “L’escriptura permeable” de Caterina Riba

¹³ **J. V. Foix** (Barcelona, 1893-1987). Va ser un poeta influït pel Noucentisme i fascinat per les avantguardes, de fet ell mateix es defineix com "un investigador de la poesia". Va col·labora a les principals revistes catalanes i va destacar com a difusor del nou art d'avantguarda, tant literari com plàstic. D'entre la seva obra poètica, destaquen el llibre de sonets *Sol, i de dol* (1947), *On he deixat les claus* (1953) i *Desa aquests llibres al calaix de baix* (1964). L'any 1973 li és concedit el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. A més a més, va ser un dels primers cinc membres i Soci d'Honor de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana.

positiu tradicional del sol¹⁴. Aquest símbol, a més a més, adquireix un sentit encara més rellevant quan el situem dins del triangle que forma juntament amb l'ombra i el jo poètic.

Bruixa de dol representa un ritus d'iniciació en un món interior i en un món exterior que ha canviat completament de decorat. De fons, sempre trobem el símbol del mirall, que encara prendrà més protagonisme a les obres posteriors. El mirall li serveix per veure's reflectida i mirar-se amb els seus propis d'ulls de forma externa i així veure com ella evoluciona a nivell interior. El jo poètic es troba sol enmig de dualitats (llum-ombra, sol-lluna) i a través de la solitud, la qual és resignada i acceptada, fins i tot reivindicada i festiva. I, a través de l'exploració del món interior, que el mirall la hi facilita, va trobant la pròpia identitat. Aquestes dualitats també es projectaran en l'evolució del jo poètic pel que fa a l'amor. El jo poètic es troba en una autèntica muntanya russa i evoluciona gràcies als seus alt-i-baixos emocionals. Experimentarà les contradiccions de l'amor (plaer i dolor, compromís i llibertat) i anirà descobrint un sexe cada vegada més lliure.

UN PANY DE CEL EMMARCAT

La següent divisa encapçala *Bruixa de dol*:

*Emmarco amb quatre fustes
un pany de cel i el penjo a la paret.*

*Jo tinc un nom
I amb guix l'escric a sota.*

Maria-Mercè Marçal sent la necessitat d'autoafirmar-se com a poeta. Per això, emmarca amb quatre fustes un pany de cel i el penja a la paret: no és res més que una metàfora que representa un tros de realitat que vol que esdevingui art. Això és el que ella vol que esdevingui aquest recull de poemes. Vol que els seus poemes siguin gaudits i analitzats, com si fossin un quadre. El fet que emmarqui un tros de cel significa aquesta aspiració a créixer: ella mira cap amunt i amunt hi ha el cel. El cel ens suggereix la idea de volar, per tant, la llibertat que ella

---

¹⁴ El sol és la representació del pare, l'espòs, l'amant i de l'autoritat masculina. És un cos amb llum pròpia i la referència en el dia. Per això, se li atribueix la racionalitat i la positivitat.

defensa i reclama fermament. També no deixa de ser el lloc on resideix el seu símbol més representatiu: la lluna. Després afirma: *Jo tinc un nom/ i amb guix l'escric a sota*. En aquests versos posa el seu nom amb guix sota aquest “quadre”, com si es tractés de la seva firma del quadre. Així doncs, mostra aquesta necessitat d'autoafirmar-se i de crear-se un lloc dins la literatura catalana. Tot i així, el seu nom està escrit en guix, un material vulnerable i efímer. Era una dona dins un món d'homes, on les poques dones que hi havien estat importants escrivien des d'una òptica masculina, i això fa que pogués estar esborrada amb un tres i no res per la seva transgressió. Per tant, el guix pot significar la por que pot tenir en endinsar-se en el món de la poesia. També, el guix, està relacionat amb la seva professió, la docència. Maria-Mercè Marçal torna a fer una declaració d'intencions: vol fer pública i consistent la seva manera de veure el món, una visió totalment femenina i feminista, i que la seva poesia sigui una eina que permeti veure aquest món, com també l'eina que permeti veure que les normes socials o morals es poden canviar.

AMOR, ESTEL AMARG A LA DERIVA

“**Foc de pales**”, el primer bloc del poemari, consta de cinc poemes i explica les diferents fases d'una relació que no acaba de sortir del tot bé. El foc és l'element que fa de porta a tota aquesta passió amorosa. El foc, però, es va consumint lentament, com l'amor. A més a més, aquest té aquest caràcter de col·lectivitat dins el món màgic, ja que és element que s'utilitza sovint en rituals. Hi ha una dualitat composta per la satisfacció i la decepció o la frustració dins la relació. Aquesta dualitat també la té el foc, ja que és símbol de passió però en purificar elimina, mata.

El **poema IV** narra la primera trobada sexual de dos amants. Es situa en un àmbit quotidià, domèstic, possiblement a la casa d'un d'ells, la qual cosa crea un ambient de calidesa, acollidor. Això ho sabem per la referència a les estovalles blaves de quadres (vers 4 i 5). És de nit, és l'hora de sopar i tenim la lluna present des del primer vers, com una més. La lluna plena simbolitza la il·lusió, també la dona en un moment de plenitud. Hi ha un sopar, i a continuació el jo poètic fa referència al *destí* quan l'Amor els tira les cartes. L'amor és equiparat a un bruixot i és qui revela el destí a través de les cartes. Maria-Mercè Marçal ens evidencia tot

aquest món d'atzar, fins i tot màgic, a què ella recorre sovint. Això representa tot el que és desconegut i incontrolable.

L'evolució de la trobada després de sopar queda dividida en tres parts, tres tirades de cartes. La primera part és on els dos amants es deixen emportar pel desig: es posaven vermells i entraven en calor: *la calor se'ns trasmudava*. En la segona part hi ha el primer contacte, que provoca el vessament de les copes de vi. Aquest pas és decisiu, ja que porta a fer l'amor. En la tercera i última part se'ls trenca la lluna de porcellana. El fet que es trenqui pot significar la pèrdua de la virginitat de la dona o el regust amarg d'aquesta primera trobada sexual. La lluna és de porcellana, el material per excel·lència que representa la fragilitat, sobretot la humana.

Aquest regust amarg que deixa aquesta relació fa que el jo poètic senti un desig de llibertat produït per les ganes de desfer-se de l'amor amb les conveccions i normes socials que suposa. Això ho veiem al següent: "Brida".

"Brida" és tot un cant de llibertat, un ideal de la vida individual. El títol d'aquest poema ja és significatiu. Una brida és una peça del guarniment del cavall, que es col·loca al cap, formada pel fre, les regnes i les corretges, i serveix per guiar i controlar l'animal. Escrit en condicional, expressa el seu desig de llibertat i la voluntat de desfer-se de tot allò que la lliga.

La poeta relata una sèrie d'anhels que li permetrien aconseguir la llibertat. En la primera estrofa veiem com expressa el desig d'anar-se'n a la *fira dels folls*, i sense que ningú ho sàpiga. Així expressa la seva voluntat d'anonimat com a carta per fer el que li plagui. Tot i semblar un desig d'innocència, el jo poètic ja és experimentat: *amb els llavis oscats de molta vida*. Els llavis oscats són totes aquelles cicatrius de la vida. A continuació apareix una tornada: *traginer de cançons en cavall sense brida*. La tornada crea una imatge de la llibertat on el jo poètic s'identifica amb el traginer de cançons.

En la segona estrofa es refereix a l'amor com a quelcom que empresona. L'amor la crida però ella el rebutja.

En la tercera estrofa veiem aquest desig de desfer-se de tot allò que la lliga: *cadenaes són presons i jo en fugia*. Les cadenes esdevenen el mateix que les presons i equivalen a totes aquelles normes socials que l'hi impedeixen ser lliure. El jo poètic vol fugir d'aquestes pujant al cavall. En fugiria pel call dels bandolers, pel call d'aquells que són rebels i valents, just quan surti el sol, moment d'esperança, un nou començament. Fugiria per anar a la *Fira dels Folls*,

aquells que són els irracionals, els nòmades. Fuig a un lloc on regna la llibertat i on ningú li preguntarà pel seu passat.

El poema té un caràcter popular, ja que està estructurat en forma de cançó i amb versos curts pensats perquè tinguin un ritme. A més a més, també ho veiem perquè hi ha una tornada composta per dos versos que es repeteixen dos cops al llarg del poema: *traginers de cançons/ en cavall sense brida*. També té aquest caràcter popular per l'aparició de bandolers, la presència dels joglars com a traginers de cançons...

Aquest desig de llibertat provocarà la solitud. Aquesta idea, Chavela Vargas la resumeix amb una frase molt simple: *Lo supe siempre. No hay nadie que aguante la libertad ajena; a nadie le gusta vivir con una persona libre. Si eres libre, ése es el precio que tienes que pagar: la soledad.*

M'HE EMBORRATXAT DE SOLITUD

El segon bloc de poemes, “**Tombant**”, planteja un canvi de situació personal de la veu poètica tal i com indica el títol del bloc: *Tombant*. Els dotze poemes del bloc queden lligats per l'evolució del jo poètic. Tot el bloc explica l'evolució de l'individu després d'una ruptura amorosa (la que havia patit al bloc anterior), com passa de la negació de la tristesa fins a la superació d'aquesta. Al llarg d'aquest procés, apareix la solitud, també sentiments i sensacions pròpies d'aquesta etapa de trànsit. El jo poètic cerca la individualitat pròpia a través de la solitud.

L'apartat l'encapçala una citació: *Una dona sense un home/ és com un peix sense bicicleta*. Aquesta citació és una dita popular que crea una imatge totalment surrealista utilitzada per visualitzar com d'absurda i d'irracional és la dependència de la dona cap a l'home. Amb aquesta citació, ens deixa clar que ella pensa que una dona és té personalitat pròpia.

Durant al llarg d'aquest apartat veurem com el jo poètic patirà un procés interior relacionat amb la solitud.

En el **poema III**, de tan sols 5 versos, l'autora hi produeix un efecte curiós. Al llegir el poema, el jo poètic et dona una sensació positiva, però, al mateix temps, de tristesa i solitud.

Al primer vers evidencia aquesta sensació positiva d'esperança i optimisme. Fa referència a la dita que encapçala l'apartat: *una dona sense un home és com un peix sense bicicleta*. Per tant, el feminisme és punyent ja al primer vers. Però malgrat aquesta autonomia, la veu poètica ha perdut el seu cor, ja que l'està buscant al fons del mar. Això podria significar la pèrdua d'esperança, tot i que ho ha fet al mar, un element que transmet calma i serenitat i també profunditat. També és un símbol de la feminitat.

Al tercer vers, el jo poètic fa un brindis: *alço la copa on mor la lluna/ en vi molt dolç*. Ha desaparegut el sol, per tant l'home, i la lluna mor perquè el sol no l'il·lumina. Altra vegada, la lluna simbolitza la dona. La lluna mor per la tristesa i el sentiment d'estar perduda i ferida, però mor en el vi dolç. Aquesta mort és momentània i purifica. La mort és el pas previ per tal de poder assolir la plena consciència d'un mateix. El brindis és un ritual que simbolitza el desig de refer-se i començar de nou. Com hem esmentat, aquest brindis el fa amb vi molt dolç. El vi és símbol de fertilitat i de renaixement. Davant d'això, podríem dir que és una mort simbòlica, perquè sap que tornarà a viure, igual que la lluna que reneix cada dia.

A l'últim vers s'emborratxa de solitud, ja que és l'únic que té. La veu poètica reivindica la solitud fins a emborratxar-se'n. La solitud és l'afirmació de la pròpia identitat. Aquest poema és el primer poema de Maria-Mercè Marçal on apareix el mot "*Solitud*". És molt significatiu, ja que se centra en la fragilitat humana i alhora és vista positivament perquè permet obrir els ulls i endinsar-se en un mateix, la qual cosa és l'inici de la recuperació. I això mateix és el que fa el jo poètic: accepta la solitud. Aquest pas és una de les fases del procés intern que està patint, i és el pas decisiu perquè hi hagi l'inici de la recuperació.

Al **poema VIII** veiem que la veu poètica continua mig trencada, però decidida a recuperar-se. La veu poètica es dirigeix al sol amb una afirmació rotunda: *Ja no m'enartes, sol*. Li diu que ja no necessita la seva llum per brillar, que és presonera de l'ombra i ho vol ser. L'ombra simbolitza allò desconegut i irracional i també la imatge interna del jo poètic. Hi apareix el cranc¹⁵, que representa l'home, i queda situat al crepuscle. Amb això, el poema queda situat en l'espai-temps. El crepuscle és una fal·làcia patètica, és un moment de suspens que determina el final del dia i el començament de la nit. El cranc queda lligat a un moment que produeix tristesa, ja que ens trobem a l'avantsala de la nit, de la foscor. El cranc encara continua

---

¹⁵ El cranc era el símbol del zodíac dels seu exmarit Ramon Pinyol

present al cor però el jo poètic vol deixar-lo anar. A continuació, el poema mostra una imatge final molt potent: *i els meus ulls són el llac/ on es nega la lluna*. Mostra la seva desesperança envers la situació. El fet que la lluna s'ofegui significa la pèrdua d'identitat, la fragilitat.

Així doncs, el jo poètic encara no té dominada la situació. Aquest poema té com a protagonistes les dualitats oposades que es disputen el jo poètic: oposició de sol i lluna, també de llum i ombra. L'ombra n'ha sortit vencedora. El poema mostra el món còsmic amb la presència d'elements propis de l'espai. També utilitza el cranc com a símbol del zodíac. El poema és totalment interior, ja que veiem una foscor interna, una buidor profunda, simbolitzada pel llac on mor la lluna.

Dins el procés intern del jo poètic, aquest poema mostra com està disposat a recuperar-se malgrat els entrebancs. Accepta que s'ha de moure en l'ombra, en aquesta solitud, que marca tot l'apartat, i així per poder fer bé el procés i assegurar la recuperació.

El **poema IX** és una sola imatge. La imatge projecta el temps que passa i la solitud que sembla que no hi sigui però que hi és. Les hores es personifiquen i dansen, la qual cosa aporta connotacions positives. Dansar sempre s'ha relacionat amb la festivitat i l'alegria. Les hores ballen sobre la pell de la veu poètica. Utilitza la pell com a metàfora per projectar les experiències viscudes. La solitud també queda personificada en tenir els peus menuts i anar sense sabates, com si es tractés d'un infant que juga a fet i amagar. Encara que la veu poètica no la senti arribar, acaba notant la seva presència instintivament.

En aquest poema hi ha molta tendresa. És encisador, ja que crea una imatge que et trasllada a la infantesa. Aquesta vegada la solitud és amable i juganera. Amb aquesta imatge recupera l'esperança perduda al poema anterior.

El jo poètic es comença a recuperar i continua endavant amb el procés encara que al solitud i la tristesa hi siguin presents. Aquesta recuperació es fa evident al **poema XIII**, l'últim d'aquest bloc i un dels més coneguts de la poeta.

Si contrastem aquest poema amb la resta de poemes de l'apartat, veiem que hi ha un canvi d'actitud de la veu poètica. Pren la decisió de deixar aquesta etapa fosca, ja que no pot fer res més per ella. El jo poètic abandona la tristesa i la solitud i deixaran de ser protagonistes: *pujaré la tristesa dalt les golfes*. Torna a ser present, en aquest vers, la quotidianitat en dir que

la tristesa serà guardada a les golfes. Serà una andròmina més, però en vol conservar el record, molt sovint inconscientment. Anomena quatre objectes més, els quals estan guardats a les golfes. Un d'ells és una nina sense ulls, que crea una imatge inquietant. Les nines sempre han estat la joguina principalment associada al gènere femení. Però tot i ser una joguina, la qual en teoria transmet innocència i alegria, sempre ha transmès por i inquietud, sobretot quan és una nina vella. Per tant, les nines tenen dues cares.

Totes les dificultats (*graus*) seran superades amb l'alegria, amb una alegria descontrolada i irracional (*sense seny*). Aquí mostra el canvi d'actitud. Comença una nova etapa amb una nova manera d'encarar la vida: *hi haurà amor engrunat al fons de les butxaques*. Aquest amor engrunat recorda al confetti. Per tant, el jo poètic està disposat a celebrar el que vingui amb festa i alegria.

Aquest últim vers queda relacionat amb l'apartat del mateix llibre anomenat "Els núvols duien confetti a les butxaques", on hi ha els poemes en forma de cançó.

Finalment, hi ha la superació de la solitud i el final de tot el procés intern del jo poètic, que començarà una nova etapa carregada d'energia i vitalisme, ja que hi ha una nova relació. La següent etapa té com a protagonista aquesta nova relació explicada des del punt de vista sexual. Tot i així, a les dues etapes hi ha present el concepte d'exploració, en una a nivell interior i en l'altra a nivell corporal. Aquesta nova etapa també serà un altre procés de coneixença.

I QUE FOS LA FESTA DELS DITS

"**Foguera Joana**" és el tercer apartat d'aquest llibre. Torna a retre homenatge al foc com a element principal de la passió. Bona part dels poemes tenen la passió sensual o sexual com a principal tema. Amb el títol transforma la foguera de Sant Joan en la *foguera joana* i fa que la veu femenina sigui la protagonista. Cal recordar que el dia 23 de juny és el solstici d'estiu i representa el *carpe diem*, la passió i la màgia, els quals estan presents en els poemes d'aquest apartat.

El **poema II** d'aquest apartat comença dirigint-se a l'amant com a *Amic*. En utilitzar aquest terme, el jo poètic mostra que la relació entre els dos amants és molt estreta. El jo poètic cita l'amant al cor d'una petxina. La petxina fa referència a la vulva del jo poètic i el cita allà. Per tant, veiem que el jo poètic té intenció de fer l'amor amb ell. Continua dirigint-se a ell directament. Aquest cop li diu *petit ocell* i continua la invitació: li demana que s'adormi al pit de l'onada, al seu pit. Altre cop veiem aquest grau tan elevat de confiança en la utilització del diminutiu, també en el gest de convidar-lo a adormir-se sobre seu, acció que suggereix molta tendresa i tranquil·litat. A continuació hi ha tres interpel·lacions iniciades amb el verb *donar*. Li demana la llengua, la sal i també el penis, el qual queda equiparat a un dolç llangardaix que la porta a la follia quan aquest va en busca de la satisfacció sexual. Aquí veiem la presència de la irracionalitat: potencia una passió amorosa que no implica cap lligam. Finalment, li demana que mantinguin relacions sexuals durant tota la nit: *ben a pleret, que ens hi atrapi l'alba*.

El poema desprèn vitalisme i optimisme. El sexe no és vist com un tabú ni com una cosa "bruta", sinó més aviat com un entreteniment, una diversió, un joc carregat de vida... que aporta benestar i que és absolutament positiu. És un sexe tranquil, calmat, basat en el joc de seducció i coneixença corporal mútua. Per tant, queda evidenciat que l'erotisme emmarca tot el poema.

A continuació hi ha el **poema III**, del qual tema principal també és el sexe. Descriu una escena de recerca del plaer sexual. La dona és el subjecte d'aquesta experiència i pren singularitat i poder dins la trobada. El poema queda dividit en dues estofes. Cadascuna descriu un moment de la relació sexual.

El jo poètic comença dient que els seus pits són com dos ocells engabiats. Aquests són presos sota del vestit quan els dits de l'amant els cerquen, la qual cosa implica un joc excitant a través del tacte en els moments previs a la relació sexual. Els amants ja han quedat presos pel desig. El vestit del jo poètic té un estampat de fulles i flors. Aquest detall serveix per crear una metonímia al vers següent en caure les fulles i les flors. Aquests elements naturals de l'estampat suggereixen natura, frescor i també joventut. Quan el vestit cau a terra, té lloc l'alliberació dels ocells i, per tant, hi ha l'inici de la plenitud del desig. El lliscament del vestit pel cos en caure torna a referir-se el tacte com a l'element que projecta una sensualitat subtil. Al cinquè vers apareix el desig, el qual porta dalla. La dalla és un símbol fàl·lic que implica violència. Aquesta

violència és volguda, ja que queda relacionada a la passió i al plaer desenfrenats. La dalla, doncs, representa l'ímpetu amb què es duu a terme la relació sexual. És en aquest mateix vers que es dedueix que hi ha l'inici de la relació. El poema acaba amb una altra metàfora. Aquest cop els pits es converteixen en peixos, els quals li defugen de les mans en les ones, que suggereixen el cos femení a través de les ondulacions. La imatge de mar obert ens dóna una sensació de llibertat i d'immensitat que es pot relacionar perfectament amb la sensació de satisfacció i plenitud sexuals.

El poema està carregat d'erotisme i sensualitat, així doncs el jo poètic no busca només la penetració, sinó essencialment la seducció i el joc eròtic. No en té prou amb això, a diferència del poema anterior, on la màxima aspiració de la relació sexual culminava amb la penetració.

Continuem amb **el poema V**, on veiem un clar canvi de voluntat del jo poètic pel que fa a la relació sexual, el qual ja es deixava entreveure en el poema anterior. Hi predominen el condicional i el subjuntiu, ja que s'hi expressa un desig.

El poema comença amb un jo poètic que tancaria el llangardaix en una gàbia. Aquests dos elements, llangardaix i gàbia, fan referència als dos poemes anteriors i s'estableix un lligam entre tots tres. En el primer vers, el jo poètic expressa el desig de mantenir relacions sexuals no centrades en la penetració. En els següents versos, del 2 al 5, expressa com li agradaria que fos la trobada. Ho inicia dient que voldria que fos la festa dels dits, que fos *la dansa de l'heura a cau d'orella*, que fos *la tendresa de la planta dels peus*. L'últim vers d'aquests quatre es fixa en l'or negre de la cella i de l'aixel·la. El jo poètic torna a defensar el sexe com una recerca del plaer a través del tacte. Vol que el sexe es tracti d'una exploració dels llocs més recòndits del cos humà, com és la planta del peu o la cella i l'aixel·la. Aquestes últimes zones corporals dimensionen la confiança i la naturalesa que vol que hi hagi en la relació, també que aquesta sigui terrenal. Veiem que apareix l'heura com a símbol de vitalisme. L'heura, en aquest poema, significa el creixement espiritual i la immortalitat, i també se la pot associar a la fidelitat.

Als tres versos següents, el jo poètic continua expressant com voldria que fos la relació. Ara seguiria els camins que el deliri oblida amb pas molt lent. Aquí expressa que vol una relació amb molta sensualitat, més que no pas sexualitat. Vol recórrer tot el seu cos, cada racó. Explorar-lo, com si l'hagués de cartografiar. Fer-ho lentament i així assegurar-se de fer-ho bé, sense presses i amb calma. El jo poètic ho expressa a través d'una comparació: voldria ser lent

com un bou quan llaura. A l'últim vers, el jo poètic situa tot el poema en paisatge de lluna gitana. Com havíem vist en el poema "Mosseguem la vida", la lluna gitana, és a dir, la lluna granada, és un dels símbols que Lorca més utilitza per expressar la passió amorosa i també el vitalisme. Aquest paisatge de lluna granada reafirma la seva voluntat de gaudir de la sensualitat i de la sexualitat plenament.

El jo poètic va tenint cada cop més clar com vol que siguin les seves relacions sexuals, que cada vegada estan més allunyades de les convencions socials entorn de l'amor i del sexe.

Al **poema VII**, el jo poètic explica una relació sexual que acaba de passar. Una relació que s'apropa molt al seu ideal. Aquest cop l'amant venia sense armes, fet que desencadena que ella li obri les set portes del castell. No hi ha armes, per tant no hi haurà violència. Aquí veiem com la confiança és un element present des del primer moment. Això implica que ha estat una relació no fal·locèntrica, igual que al poema anterior. Davant d'aquesta manera de fer l'amor, el jo poètic no ha posat ni barreres ni dificultats. No han necessitat cap guaita, ja que ha estat una relació permesa i volguda pels dos. El jo poètic s'ha desfet de l'anell i el llença a l'aigua perquè un peix o la lluna el guardi en el seu ventre. L'anell és un objecte que sempre ha estat atribuït al compromís. El gest de llençar-lo a l'aigua mostra el rebuig del compromís, i també de tots els convencionalismes entorn de l'amor i del sexe. Així, defensa el fet de mantenir relacions sexuals plaents sense compromís. El peix dins l'aigua és un símbol de llibertat, i la lluna, la dona, s'hi reflecteix.

En tot el poema veiem moltes referències medievals: armes, castell, guaita, merlets... De fet, aquest poema recorda un capítol de *Tirant lo Blanc*, de Joanot Martorell, on Tirant manté la primera relació sexual amb Carmesina¹⁶. Tant en la novel·la com en el poema de Maria-Mercè Marçal el fet d'obrir les portes del castell és una metàfora que fa referència a l'aprovació de la relació sexual per part de la dona.

---

¹⁶ *Tirant lo Blanc* és l'obra més important de Joanot Martorell i està considerada un dels màxims exponents de la novel·la cavalleresca en llengua catalana. Va ser publicada a València l'any 1490 i reimpressa a Barcelona el 1497. En aquest capítol, el 436 *Com Tirant vencé la batalla e per força d'armes entrà al castell*, té lloc la primera relació sexual entre Tirant i Carmesia, però Carmesina queda esmortida. Aleshores, Tirant crida a la reina, la qual llança aigua a la cara de Carmesina i aconsegueix que recobri l'alè.

L'apartat es tanca amb el **poema IX**, que es titula “**Lluna negra**”, i és l'últim poema d'aquest bloc. En el poema VIII, el jo poètic estava acabant la relació que protagonitzava el bloc. Per tant, ara, el jo poètic es troba en un nou escenari. El poema es pot dividir en tres parts.

La primera part (v1-3) s'inicia com si es tractés d'un conjur, convoca els records: *Veniu, a pler, records/ i atieu la foguera —la foguera joana!*. Els records són la llenya per fer foc. La foguera és definida com a foguera joana. Aquest vers dóna nom a tot l'apartat i ens situa al voltant de la nit del 23 de juny.

En la segona part (v4-7), el jo poètic diu que tot el bosc, que és l'experiència pròpia, ja només és estelles i el llenyataire ha perdut els passos. Les estelles són els records i el jo poètic és el llenyataire, que està ben perdut. Tot i així no hi ha desesperació: el jo poètic ho entén com un procés vital. Té voluntat de canvi i esperança en el futur.

A l'última part, formada pels dos versos finals, el jo poètic posa èmfasi que ha de canviar de pressa el decorat. No té ganes de continuar amb aquesta situació, se la vol treure com més aviat millor. Vol fer-ho ràpid perquè així una nova relació pugui florir a temps per la berbena. El jo poètic té ganes d'experimentar, de sentir noves sensacions, de recuperar la passió a la seva vida sentimental. També té molta força per tirar endavant i poder aconseguir tot el que es proposa.

L'element central del poema és el foc com a element que purifica. També el podem relacionar amb l'expressió de *fer foc nou*. Cal llançar al foc tot allò que pertany al passat, les idees que puguin impedir el canvi que desitja el jo poètic.

Podem relacionar el títol del poema amb diferents aspectes. En primer lloc, té a veure amb tot l'univers màgic que es crea al voltant de la nit de Sant Joan, una nit màgica on es creia que les bruixes celebraven grans reunions o augmentaven el seu poder¹⁷. Es parla de lluna negra

---

¹⁷ Al Principat, el Pedraforca durant la nit de Sant Joan, es diu, que era ell lloc de reunió de les bruixes dels Pirineus. Avui en dia, durant la nit de Sant Joan es representa un ritual de bruixeria; en aquest ritual de forma teatralitzada s'invoquen les forces de la natura, els esperits del Pedraforca. És un ritual obert on hi pot participar tothom. En acabar el ritual la gent escriu els desitjos que volen demanar en un paper i aquest és llançat al foc en una immensa Foguera.

en el període quan la lluna es troba tan a prop del sol que des de la terra no es pot veure. És una lluna absent al cel; per això podem dir que fa referència al dol del jo poètic per la relació que s'ha acabat. Des d'un punt de vista psicològic, la lluna negra són els records amagats, els àmbits reprimits del nostre caràcter i aquelles experiències doloroses que hem viscut. Tenint en compte això, el poema podria voler dir també que ha arribat el moment de llançar a les flames tots aquells elements negatius que tenim desats al nostre interior per començar una vida nova. Lluna negra també és el nom de Lilith¹⁸. Lilith representa el costat fosc i desconegut de la naturalesa de les dones. És un símbol de mort i de desgràcia. En l'univers literari de Maria-Mercè Marçal, Lilith també podria ser un símbol de rebel·lió i un exemple.

ENTRE LA LLUM I L'OMBRA

El bloc central de poemes es titula igual que el llibre: *Bruixa de dol*. Aquesta part està formada per tretze sonets de versos decasíl·labs que giren al voltat de l'amor i l'erotisme, de les seves circumstàncies i conseqüències, entre les quals hi ha la solitud, el neguit, la tristesa i la buidor interior. És una apartat construït a base de dualitats, tant a nivell intern del jo poètic, com el poema en si, com l'ordre dels poemes. També és l'última part que fa referència al món interior i individual.

El primer dels sonets d'aquest apartat és "**Zodiàc**". El jo poètic comença lligant els records i els tanca dins la maleta i la tira el mar, perquè aquest l'engoleixi. Ajunta tots aquells records de l'experiència passada i se'n desfà com havia fet cremant-los a foguera Joana i amb el mateix gest amb què s'havia lliurat del compromís quan tirava l'anell a l'aigua. Els peixos construiran un nou destí a partir d'aigües de desfeta. Això vol dir que a partir d'un final amarg sorgeix una nova i segona oportunitat.

---

¹⁸ Lilith va ser la primera dona d'Adam, abans que Eva, segons la tradició jueva. Aquesta va marxar del paradís perquè quan Adam i Lilith anaven a mantenir la primera relació sexual, ella es va negar a posar-se a sota de l'home perquè considerava que era estar sotmesa a Adam. Lilith es va rebel·lar i marxar del paradís. Se l'identifica com al dimoni nocturn

A continuació, el jo poètic proposa de començar una nova partida emmarcada dins de jocs de l'atzar com la ruleta i els daus. Aquests daus, però, són inèdits, per tant nous. Això continua la mateixa idea dels versos finals de l'estrofa anterior: el jo poètic es troba davant d'una nova oportunitat. També, en utilitzar tots aquests elements del món de l'atzar, mostra que el món de l'amor és com un joc, i és incert.

Al primer tercet, el jo poètic insisteix que cal que aquesta nova experiència surti bé, malgrat les dificultats que té l'amor: *Cal que encertem, amb l'ai de la sageta/ l'arbre i el cor, la fulla i el verí*. Apareix Eros, com a còmplice d'aquesta nova oportunitat, i queda evidenciada la dualitat natural de l'amor.

En l'últim tercet, el jo poètic torna a utilitzar elements del món esotèric (*mal astre i endeví*) per veure que necessitaran una mica de màgia perquè surti bé i així els amants tinguin somnis i objectius conjunts: *apuntem cels, amb pinzell de poeta*. En últim vers, l'autora fa referència al cranc i a l'escorpí, que representen a ella mateixa i el seu exmarit. El lloc on s'uniran és allà on serà possible la realització d'aquest somnis.

El segon vers de l'últim tercet fa referència a la Divisa del principi d'aquest poemari, ja que torna a utilitzar el cel com a símbol de llibertat i benestar, i que això es faci amb pinzell de poeta torna a remarcar la idea i el significat que té la Divisa: la voluntat d'autoafirmar-se com a poeta.

Tot i així veurem com altre cop el jo poètic cau en les seves pròpies debilitats i torna a estar sola.

Veiem com en **el poema II** el jo poètic torna estar instal·lat en la solitud, igual que en l'apartat "Tombant". El jo poètic es troba davant d'un mirall que li revela la seva solitud, contra la qual no pot lluitar. Pren consciència del seu estat, està sol, i a partir d'aquí comença l'acceptació d'aquesta solitud. Enfila el carrer trist que va a l'escola i es marca els seus confins amb guix. El fet de qualificar el carrer de trist evidencia que la tristesa també està present al seu voltant. La delimitació dels seus confins amb guix mostra que es marca un perímetre per crear-se un refugi, un lloc on ella estigui segura. Que estiguin marcats amb guix vol dir que aquesta delimitació no és permanent. Veiem aquest guix present ja a la Divisa inicial, un material efímer i vulnerable.

A continuació, fa referència a la lluna, que riu, dins d'un núvol, i crea una imatge de serenitat. El jo poètic sembla els camins amb pedretes que la condueixen al seu interior, la nit seva endins. Aquests versos recorden el conte infantil de Hansel i Gretel, que tiren engrunes al llarg del camí per poder refer-lo. El jo poètic fa el mateix: marca el camí cap el seu interior per després poder sortir-ne. El fet de fer-se la nit seva implica que pren possessió del seu món inconscient i irracional. La solitud li permet endinsar-se al seu interior, que és un procés de coneixença pròpia. El jo poètic baixa al seu propi pou *amb bleix de corriola*. Baixa a consciència, pas a pas, fins les pròpies profunditats, malgrat el cansament emocional, l'esforç que requereix endinsar-se en un mateix. Per tant, en els quartets hi ha molt present la solitud com a pas previ per poder arribar al món interior per tal conèixer-se.

Al primer tercet, el jo poètic es dirigeix a la lluna i li recalca el fet que rigui. Tot seguit ella es vesteix de lluna i té lloc l'inici de la identificació del jo poètic amb la lluna. Igual que en el poema anterior, els elements dolents del passat, els quals són representats per un collaret d'estrelles agres, són llençats al mar per tal que se'ls empassi.

A l'últim tercet, el jo poètic pren el cor de la lluna el qual teixeix el seu destí i així amb cartes velles fa un nou solitari. Aquí té lloc la unió total del jo poètic amb la lluna, ja que el jo poètic pren les regnes de la seva vida per tornar a fer una partida de solitari, ja que la vida és una successió de partides del solitari, que de vegades surten i d'altres no. Per això les cartes són velles, perquè sempre són les mateixes. En els tercets veiem que la introspecció ja ha estat realitzada i comença la projecció del resultat d'aquesta. La solitud és positiva, ja que gràcies a ella ha arribat a tornar a agafar el seu propi timó.

El jo poètic s'allunya de la solitud i fa el salt cap a la innocència. Aquí es veu clarament aquesta dualitat en l'ordre dels poemes.

El **poema IV** d'aquest apartat explica el procés del desig, des que neix fins que ha culminat i arriba el benestar.

En la primera estrofa el jo poètic es defensa amb un ventall de qui li produeix el desig; també del mateix desig. El jo poètic es mostra insegur davant l'amant, però receptiu: *et faig senyals amb el gest oportú*.

En la següent estrofa el jo poètic tanca el ventall i la mirada li crema: es rendeix davant del desig. Duu un petit petó a la punta dels dits, que busquen juganers l'amant. Transmet, a

través el tacte, la recerca de la satisfacció del desig, com si es tractés d'un joc ple d'innocència. Aquí té lloc la seducció mútua dels amants. Deixa de banda els neguits (els amaga en una postada) per caure posseïda sobtadament pel desig, com veiem en el següent quartet: *i de sobte s'estimben, de tant vent/ que fan, pintats, ocells i violetes*. Té lloc la disbauxa passional enmig d'un vendaval que l'emfasitza. A continuació, *el vespre, avergonyit, fuig de puntetes i la nit truca la porta tendrament*. En aquests versos el vespre i la nit queden personificats. El vespre marxa com un nen petit i deixa pas a la nit, que pica tendrament. Tots dos queden relacionats amb la infantesa i són còmplices dels amants. A més, la nit comporta la intimitat en la foscor i l'absència de raó. En la trobada sexual hi ha hagut passió, desig, tendresa, innocència... En els dos últims versos té lloc el benestar immediat després de la relació sexual: *i em cega amb pluja de bona saó/ mentre els follets surten en processó*. Els versos es construeix a partir d'una dimensió terrenal, també màgica i infantil. Per tant, fan palès el confort i benestar fruit de la relació sexual.

El jo poètic deixa enrere aquesta innocència i il·lusió de la primera trobada i es veu confrontada amb la dualitat interna, que ha anat creixent.

En el **poema VIII** el jo poètic es troba enmig de la dualitat natural de l'amor: l'amor comporta goig i por, dolor i plaer, tot al mateix temps. Maria-Mercè Marçal construeix el poema com un joc de contraris.

El jo poètic inicia el poema dirigint-se a l'amant com a amic i desamic: aquí veiem els dos primers elements contraris. L'amant és identificat com un peix que llisca pel cos del jo poètic, *entre la pell de l'ona i de la mort*. Altra vegada veiem com el cos suggereix sensualitat a través del mar, però aquest cop hi és present la mort com un element negatiu. A continuació, el jo poètic es veu amb l'ombra d'un ocell sinistre a la cara. Aquesta imatge li genera angoixa, por i ofuscació. Per tant, l'amant és alhora un peix que llisca i un ocell sinistre; així doncs, és objecte de plaer però també produeix temor.

En la segona estrofa la natura és un impediment per als amants: *Al vell jardí que el teu desig em para/ hi ha ganivets que floreixen de nit*. El desig comporta ganivets, per tant violència i negativitat. Queda ambientada en la nit, així que no hi haurà raó. Per això és una relació plaent i amarga al mateix temps. A continuació, diu que l'heura duu al cor un missatge d'oblit i que llueix un verí al clar de la foguera. La presència de l'heura mostra la dualitat de l'amor ja que ella mateixa pot ser medicinal o verinosa.

Al primer tercet, el jo poètic es pregunta si la lluna en sap alguna cosa de la seva pèrdua del compromís i de les convencions produïda en el poema VII de “**Foguera joana**”. El jo poètic accepta la tristesa i el dolor, i ho fa tot creant una imatge inquietant: *l'aigua em clava agulles d'escorpit*.

En l'última estrofa veiem que el jo poètic es decanta cap a la llum (*I mentre encenc cuques de llum al pit*), cap a la positivitat de l'amor i s'hi deixa portar (*que, a trenc d'amor, m'incendien la cara*). Hi ha el triomf del plaer i de la passió per sobre de l'angoixa i de la por, gràcies a l'acceptació de la dualitat amorosa. Per això, no podem oblidar que l'amant continua sent... *amic i desamic et dic encara*.

Després d'aquest triomf, però, el jo poètic torna a estar immers en el seu món interior, que es mostra molt complex, per tal de poder explicar bé les contradiccions i els sentiments oposats, cosa que **el sonet X** mostra perfectament. Maria-Mercè Marçal l'emmarca dins un món oníric per així mostrar el món intern del jo poètic.

El poema queda situat dins la natura, que es mostra hostil i perillosa. Comença amb una imatge molt inquietant i violenta: *mentre el vent, cec, esqueixava un tabal que amb veu de nit feia néixer la lluna*. A més a més, està naixent la lluna, que queda identificada amb el jo poètic. Ens trobem al començament de la nit, que, com ja sabem, s'identifica amb el món irracional, inconscient, interior. El jo poètic beu un filtre màgic enmig de la solitud (a plena duna), la qual cosa fa que tot el seu interior agafi un color alegre: *la mar ha pres un tint de carnaval*.

En la segona estrofa jo poètic s'identifica amb una ballarina, dolça i innocent exteriorment, però amb el cor silvestre. El jo poètic, gràcies al beuratge màgic, ha aconseguit allunyar-se de l'escena anterior. Però hi ha deixat la innocència com a penyora i s'ha emportat un grapat de por. La veu poètica ha arribat a la maduresa i es queda una mica de por perquè la faci ser prudent amb les decisions dels dubtes que la vida li pugui plantejar. Aquesta idea queda reforçada a l'inici de la següent estrofa: *Però el beuratge amara la madeixa dels meus neguits*. Veiem que el beuratge li serveix com a protecció de les seves pors, les quals queden recloses al seu interior. El jo poètic ha acceptat que les contradiccions que la vida comporta. Un cop acabat aquest procés, el jo poètic, ara sargantana (ha patit una metamorfosi), torna a baixar pels graons de l'escala del desig que no té barana. Amb aquest pas, torna a l'escenari inicial segura d'ella mateixa.

El jo poètic, havent assumit les contradiccions de l'amor i de la vida en general, abraça l'amant *amb l'angoixa vegetal/ d'un bosc d'amor ofert a la destralt*. El jo poètic, doncs, s'ofereix a l'amor malgrat el perill que comporta.

Aquest poema representa tot un univers intern que està ple de sentiments contradictoris fruit de la dualitat innata de l'amor.

El jo poètic finalment accepta que el joc de contraris està present sempre i que s'ha d'aprendre a seguir endavant tot i les contradiccions. Tot aquest procés intern que el jo poètic ha estat portant a terme des del primer poema fins al darrer d'aquest apartat, li servirà per poder construir la identitat femenina de portes enfora. Això és gracies que, a nivell intern, el jo poètic, que no deixa de ser la mateixa autora, tot i que tot aquell qui ho llegeixi s'hi pot sentir identificat, ha fet un procés que li ha permès la coneixença pròpia.

FAREM NOSTRA LA NIT

AVUI LES FADES I LES BRUIXES S'ESTIMEN

El poema, "**Avui les fades i les bruixes s'estimen**", fa de pont entre els poemes del llibre que són de caràcter individual i els que es centren en la lluita col·lectiva, ja que el jo poètic s'uneix a la resta de dones amb un objectiu comú.

Aquest poema el situem en un món màgic, relacionat amb la natura. El lèxic d'aquest sonet procedeix de la cultura popular. És un dels poemes on veiem clarament la ideologia de Maria-Mercè Marçal.

Només començar, el poema queda situat temporalment: avui. La veu poètica comença amb una pregunta retòrica: *Avui, sabeu? les fades i les bruixes s'estimen*. I a continuació explica que les fades i les bruixes s'han intercanviat els objectes que les identifiquen (escombres i barates) i juntes practiquen tècniques relacionades amb el món de la màgia i l'esoterisme: *I amb cucurull de nit i tarot de poetes/ endevinen l'enllà on les ombres s'animen*. Més endavant, ofereixen al no-res foc de cera d'abella (fan conjurs per connectar amb el més enllà) i avien libèl·lules per desxifrar-ne el traç (com els antics, interpreten el futur a partir del vol dels insectes).

En el segon quartet, les fades i les bruixes s'uneixen perquè han begut aigua de la Font dels Lilàs i allà han connectat amb la natura. Amb això, desapareix la distinció entre dones bones i dolentes, ja que això les perjudica. S'uneixen per una causa comuna: la lluita feminista, simbolitzada tradicionalment pel color lila. Després, juntes, han parlat amb la terra, baixet, arran d'orella. Aquesta connexió que tenen amb la terra els permet conèixer-la millor. Aquí es mostra aquest lligam estret que hi ha amb la terra com a símbol d'origen i senzillesa. També hi ha molta tendresa en aquesta acció. A continuació

En els dos quartets, doncs, se'ns planteja tota la situació d'aquestes dones unides per la condició de ser dona.

Al primer tercet les bruixes i les fades baixen juntes cap a la plaça *com la serp cargolada entorn de la pomera*, i comencen a ballar. Aquí veiem moviment, ara ja no ens trobem en un món màgic, si no que les bruixes i les fades entren a la realitat. El segon vers mostra que aquesta acció és temptadora: no és casual que la forma de la processó de bruixes i fades quan baixen per la muntanya sigui comparada amb la sinuositat d'una serp cargolada a una pomera; la serp i la poma són símbols bíblics del pecat i la temptació. El fet que comencin a ballar transmet la festivitat i alegria.

A l'últim tercet descobrim que el jo poètic està observant de lluny el que està passant. Esbalaïda, el jo poètic, veu com una bruixa o una fada va cap a ella i la invita perquè entri a ballar. El jo poètic, captivada davant d'això, els diu que sí. Aquestes dones que dansen tempten totes les dones a unir-se a la dansa que simbolitza la reivindicació per la igualtat, la qual desafia a la societat patriarcal.

Tot el poema té un regust de cultura popular i queda ambientat en un món màgic i rural. Recordem que la bruixa era un dels símbols més representatius de Maria-Mercè Marçal. Històricament, les bruixes eren dones pobres que vivien soles i utilitzaven remeis casolans fets a base d'herbes als quals atribuïen propietats sobrenaturals i eren destinats en gran mesura a curar les complicacions que podien derivar del part o bé a evitar-lo. Dins la tradició oral i la literatura popular eren reflectides com a bonyegudes, plenes de berrugues, lletges... i el seu únic objectiu era fer mal.

Maria-Mercè Marçal reivindica la figura de la bruixa com a una dona rebel i insubmissa, la qual va ser maltractada injustament per la societat androcèntrica a causa de la desobediència al poder eclesiàstic i la seva insubordinació a l'ordre establert.

AMB LA LLUNA PER ESTENDARD

El següent apartat, anomenat “**Els núvols duien confetti a les butxaques**”, la reflexió interior i en clau individual desapareix i els poemes que en formen part reivindiquen el feminisme en clau col·lectiva. Tots els poemes, excepte un, estan construïts en forma de cançó i poden ser perfectament cantats com si es tractés d’una cançó infantil. Amb això, Maria-Mercè Marçal vol transmetre un optimisme abundant.

L’últim poema és “**Cançó de fer camí**” i té una estructura pròpia d’una cançó popular. El jo poètic convida algú a la seva barca. Li diu que hi ha moltes violetes i aniran lluny sense remordiments per allò que hauran deixat aquí. En aquesta primera estrofa, el jo poètic invita algú a unir-se a la lluita feminista. Això ho sabem per les violetes. D’aquesta manera començaran el camí, abandonant totes les convencions i ideals de la societat patriarcal.

El jo poètic pren la iniciativa en aquest viatge, al qual, un cop iniciat s’uniran una o dues dones més. El jo poètic anima que vinguin més dones a la seva barca, en plural. Havien començat sent dues i s’aniran multiplicant. Es fa referència a *les veles altes, el cel obert* que ens aporten la idea de llibertat.

Hi haurà remes per a tots els braços i més dones s’uniran, i els seus ulls, que són estels que són lliures, que no formen part de cap conjunt, oblidaran qualsevol frontera. El primer vers vol dir que totes les dones tindran el seu lloc perquè hi haurà igualtat d’oportunitat. I aquesta lluita travessarà qualsevol límit: conqueriran la llibertat i la igualtat i deixaran enrere els lligams amb una societat encara molt masculinitzada.

Marxen pel març amb el vent, i encara seran més, i tindran la lluna com a referent. El dia 8 de març és una de les diades més important del feminisme: el Dia de la dona treballadora. Tenen la força que el vent i els núvols de cor trasbalsat els han donat. És lògic que la lluna sigui el seu referent, ja que és el símbol de la dona per excel·lència.

La cinquena estrofa s’inicia fent referència a les bruixes, tant les del passat com les actuals, i es trobaran al mig del mar i *arreu s’escamparà la vida com una dansa vegetal*. El món vegetal, igual que el mar, són símbols femenins relacionats amb la llibertat i la immensitat. I d’aquesta manera la lluita feminista arribarà arreu.

A continuació, *dins la pell de l'ona salada* encara seran moltes més: perdran el compte de totes les que seran i totes juntes faran seva la nit. Veiem que cada cop són més dones unides pel mateix objectiu i la irracionalitat que l'autora reivindica com a positiva. El poema acaba amb tot un crit de guerra molt vital: *juntes farem nostra la nit*.

Venim d'uns poemes amb estructura de cançó popular, els quals podien ser fàcilment recordats pels infants si se'ls hi cantessin. Són uns poemes plens de tendresa i també d'innocència, com la d'una criatura. Aquesta idea quedarà molt reforçada i evident en el següent apartat.

SENSE LLOPS NI DESTRAIS

“Sense llops ni destrals”, compost per vuit sonets, està ambientat dins un món infantil. D'aquest apartat hem agafat el **segon sonet** del “**Tríptic per a una quimera**”.

El poema comença amb una expressió popular que normalment s'utilitza en un ambient on hi ha infants, aquesta és ralet, ralet... El poema des d'un inici mostra que s'utilitzarà paraules petites, un llenguatge infantil. Durant tot el poema, el jo poètic es dirigeix a una criatura. Al següent vers fa una pregunta retòrica i reproduïx el parla d'una criatura: *Zapz? La Maiameixé t'eztima finz al cel!* Als següents versos el jo poètic compara l'acció de besar els ulls a fer volar un estel en un bosc sense llocs ni destrals i li pregunta al tu poètic si se n'adona. Veiem que aquests versos estan carregats de tendresa i dolçor i l'autora aprofita aquest ambient innocent per deixar anar una bomba ideològica que al mateix temps és el títol de l'apartat. Tradicionalment els homes en la societat, a ulls d'una dona oprimida, són llops amb destrals en un bosc. El fet que al bosc no hi haurà ni llops ni destrals significa que el bosc serà un lloc segur (en els contes infantils és un espai de perill i aventura), sense prohibicions ni violència, on la igualtat regnarà, ja que no hi haurà ni bons ni dolents. A més, com ja sabem, la destral és un símbol fàl·lic i el llop sempre ha estat un personatge relacionat amb el mal de forma autoritària.

En el segon quartet veiem com el jo poètic es refereix al tu com a *cuca de fanalet*. Això denota un afecte, mostra molta estima. A continuació explica que ha arribat al ràfec de l'orella amb un amor tendre i serè. I per això, l'endemà al matí, portarà braçalets de petons als canells. El jo poètic ha aconseguit el punt màxim de confiança que li permet expressar una tendresa molt maternal, de manera sincera i sublim.

Veiem com al tercer quartet comença amb un verb en plural: el jo poètic i el tu de les estrofes anteriors funcionen com una mateixa unitat. Busquen tresors petits i amagats, tot i que inútilment, però això tant fa. Aquí veiem com hi ha aquest joc entre un infant i una persona adulta, on la persona adulta es torna com un nen petit per tal que aquest s'ho passi bé. Els dos altres versos (*Per obrir la magrana tancada sense panys/ ens hem calçat als dits els peücs de les fades*) exemplifiquen la idea anterior.

El poema acaba amb un aplec que explica que han alçat una festa d'olors amb la trena desfeta allà on s'ha arrelat l'hora violeta. Així doncs, aquesta festa plena d'alegria i felicitat on no hi ha lloc per prejudicis s'ha alçat allà on el feminisme està ben arrelat. La trena desfeta té a veure amb la idea de llibertat.

Veiem com tot el poema queda immers en un món infantil i intenta desmuntar l'òptica sexista dels contes infantils.

HEREVES DE LES DONES QUE CREMAREN AHIR

El darrer poema de Bruixa de dol és “**Vuit de març**”. Aquest poema és tot un cant al feminisme. Només amb el títol veiem que és tot un manifest. El vuit de març és el dia internacional de la dona treballadora¹⁹, el dia que serveix per manifestar les discriminacions a què encara actualment estan sotmeses moltes dones.

El poema queda dividit en tres estrofes de dotze versos cadascuna. Està encapçalat per un quartet: *Amb totes dues mans/ alçades a la lluna/ obrim una finestra/ en aquest cel tancat*. Podríem relacionar aquest gest amb un ritual, cosa que pren sentit al llarg del poema. Veiem que el jo poètic, com a dona, parla en plural i així encoratja les dones a desfer la societat patriarcal, representada per aquest cel tancat.

---

¹⁹ El dia de la dona treballadora es celebra al 8 de març en motiu a les 129 treballadores d'una fàbrica de Nova York, la fàbrica Cotton, les quals van morir cremades el 8 de març de 1908 després d'haver iniciat una vaga dins el recinte per protestar contra les condicions laborals inhumanes a què estaven sotmeses. L'amo de la fàbrica va tancar les portes i quan es va declarar l'incendi les treballadores no en van poder sortir.

El jo poètic inicia el poema recordant les dones del passat, les quals van ser cremades o silenciades, i les dones d'avui en som hereves. A continuació els explica que les dones del present faran una foguera amb el dolor i la por. Com veiem, altra vegada, el foc serà l'element que destruirà tot allò de què el jo poètic es vol desfer. A aquesta foguera hi aniran totes les bruixes de totes les edats. Aquí la bruixa és sinònim de dona.

Aquestes bruixes deixaran les escombres per pastura del foc i tiraran al foc tot allò que les oprimeix. La primera cosa que tiraran és la idea que només la dona s'ha de fer càrrec de les tasques domèstiques i de l'educació dels fills. Aquesta idea queda representada per l'enumeració d'objectes domèstics destinats a la cura de la llar i a la criança dels fills, com per exemple: el sabó, el blauet, les cassoles, el fregall, els bolquers...

En la següent estrofa passem de la tercera persona del plural a la primera: *Deixarem les escombres...* S'inicia amb un jo poètic unit a les bruixes, i es torna a remarcar que deixaran les escombres, símbol de les bruixes però al mateix temps un símbol de l'opressió de la dona, per pastura del foc, i que els pots, les cassoles, el blauet i el sabó aniran al foc. La cendra que quedi de la foguera no es canviarà ni per l'or ni pel ferro, tampoc per ceptres ni punyals. Aquí té lloc l'alliberament de totes les càrregues domèstiques, però també l'acceptació de la condició de dona. Volen viure en harmonia, sense violència, ni avarícia ni afany de poder. Volen tenir la vida, el control de la seva vida, que haurà sorgit de la flama i tindran les seves mans per arma i també d'escut. Aquí la flama simbolitza vitalisme i plenitud, l'origen. El fet que per arma i escut es tinguin les mans és una declaració d'intencions: es volen armar i defensar amb allò que són perquè així no hi hagi més discriminacions i desigualtats per raons de sexe, com tampoc de color ni classe.

L'última estrofa planteja com serà la vida a partir d'aquell moment, l'alliberament de les dones, el qual marcarà un abans i un després en la història: *El fum dibuixarà/ l'inici de la història/ com una heura de joia/ entorn al nostre cos*. Aquesta imatge despren vitalisme i fertilitat, conceptes associats a l'heura. En aquest món on les dones seran lliures també plourà i farà sol, però això no impedirà que dansin a l'aire de noves cançons que la terra rebrà, que gaudeixin de la llibertat que tants segles porten lluitant. Les noves cançons simbolitzen les noves situacions favorables a la dona que l'alliberament ha fet possible, a les quals la terra es mostrarà receptiva. A continuació vindran la nit i la paraula DONA. Aquests dos versos són dels més famosos de Maria Mercè Marçal. Són molt potents. Defensaran la nit com a habitat també de dones, també pel que simbolitza (irracionalitat, foscor, ombra...). La paraula dona

està amb majúscules per evidenciar la seva grandesa i per mostrar la importància que té la dona en el canvi. Un cop hi hagi l'apoderament de la dona de la seva vida i de la desfeta de convencions *llavors creixerà l'arbre de l'alliberament*. El fet que sigui un arbre és molt important ja que significa l'arrelament a la terra i l'ascens constant cap amunt, cap a la millora.

Com hem vist, aquest poema és un cant feminista ple d'optimisme i un toc de màgia, aportat per les bruixes i pel foc.

DAVANT DEL MIRALL

Els anys vuitanta comencen amb el naixement de la seva filla Heura. Cal dir que Maria-Mercè Marçal es va quedar embarassada inesperadament i després d'haver-se separat de Ramon Pinyol, i això li va fer plantejar-se profundament si tirar l'embaràs endavant. Tirar-lo endavant suposava ser mare soltera enmig de la transició, però avortar també tenia les seves conseqüències. Els dubtes i l'embaràs queden explicats a *Sal Oberta*. L'experiència de la maternitat comença en el moment en què ella decideix tenir la criatura, ja que va ser una decisió molt meditada. *Sal Oberta* es publica l'any 1982. Tres anys més tard, es publica *La germana, l'estrangera*, que plasma el part i els primers anys de vida de l'Heura. Per aquest segon llibre rep el premi López-Picó.

En aquest mateix període publica *Terra de Mai, al* 1982. Aquest recull que significa per ella una primera incursió amb els mots en el territori silenciats de l'amor entre dones, ja que parla de l'homosexualitat femenina i explica la seva primera relació homosexual a nivell sentimental amb Mai Cobos.

I, TANMATEIX, LA LLUITA NO CESSA, AMOR

Terra de mai es va publicar per primer cop el 1982, però per ell sol no va acabar de funcionar, així que al 1985 es va incloure dins *La germana, l'estrangera*. *Terra de mai* és un recull de quinze sextines²⁰ i el primer llibre dins la poesia catalana que explora el lesbianisme. Lluïsa Julià en diu el següent: "*Terra de mai*" ofereix un solstici de l'experiència eròtica conjugada en femení en què forma poètica i experiència vital són un entramat indestriable"²¹

L'ús de les sextines no és casual. Respon a una exigència que Maria-Mercè Marçal s'imposa per poder reflectir amb més intensitat l'erotisme i el sentiment passional que vol transmetre al lector. Sobre la sextina, la poeta diu, amb aquestes paraules: *La sextina és un*

---

²⁰ **Sextina:** Composició poètica formada per sis estrofes de sis versos, normalment decasíl·labs, que tenen rima i una tornada de tres versos, habitualment sense rima.

²¹ Dins Marçal, Maria-Mercè, *Contraban de llum* (antologia poètica a cura de Lluïsa Julià). Editorial Proa. Barcelona, 2001.

*tipus d'estrofa molt obsessiva, pel fet d'anar repetint sempre les sis primeres paraules.*²² Dins les sextines, els camps semàntics són molt importants, ja que tots els mots-rima del final de cada vers, a cada sextina, pertanyen al mateix.

Maria-Mercè Marçal encapçala el llibre amb aquest advertiment:

“Aquestes sextines són deutores de l'esperit amb què Joan Brossa s'ha llançat a la investigació sobre les possibilitats de l'estrofa, que no pas del mateix Arnaut Daniel, a qui, tanmateix, vull retre homenatge. He prescindit, conscientment, d'algunes convencions, al meu parer secundàries, de la sextina medieval (per exemple, l'obligatorietat del final en paraula plana o la preferència que les paraules rima siguin substantius...) i m'he quedat amb allò que crec essencial i que fa que vagi més enllà d'un pur exercici d'enginy: l'estructura recurrent, cíclica, que fa progressar el poema amb un constant retorn i plantejament dels seus termes inicials. I, d'altra banda, l'estímul lúdic que ofereix la combinatòria de les paraules clau en contextos diferents i, per tant, la multiplicació de les seves connotacions. A més, en alguns casos, hi he afegit altres convencions (rima, polimetria, polisèmia...) que, no cal dir-ho, resten subordinades a aquesta estructura bàsica.”

En aquest poemari veiem que la inclinació sexual de la poeta ja és clarament homosexual. Totes les sextines giren entorn a una relació amorosa que la poeta va mantenir amb Mai Cobos. Per això, hi ha una forta càrrega d'erotisme, tot i que també hi ha sextines que manifesten la desfeta i el trencament d'aquest amor. Altre cop ens veurem immersos davant d'aquesta dualitat que té l'amor. Tot i així, a través del sentiment que sent cap a la seva companya, Maria-Mercè Marçal manifesta la realització de la utopia. Els límits i els lligams marcats per la sextina s'oposen al sentiment passional i sexual desbordant que sent amb Mai. Considera que aquesta relació es realitza al no-lloc, per tant, a la utopia, en terra de mai.

El títol, *Terra de mai*, és molt significatiu. La terra, com a símbol literari, per Maria-Mercè Marçal és allò que és sòlid i al mateix temps mudable. Per això, qualsevol element relacionat amb la terra o vegetació, la terra mateixa, és el cos femení. De fet, aquesta terra del títol substitueix la paraula sexe. També utilitza terra per evidenciar el descontrol i la pèrdua de límits que va suposar el sexe lèsbic per a ella. Mai fa al·lusió directa a la seva amant, com també que aquesta terra, que en qualificar-la de mai, és utòpica.

---

²² Amb aquestes paraules l'autoria es manifestava en una entrevista feta per Antoni Batista a *Avui Diumenge* el 23 de febrer de 1985.

Així doncs, en aquest llibre el cos queda metaforitzat com a territori. El jo poètic descriu el cos de l'amada utilitzant accidents geogràfics i hidrogràfics, com també altres elements naturals. Les imatges que Maria-Mercè Marçal utilitza per descriure tant el sexe femení (molsa, congost, platja, etc.) com els fluxos (escuma viva, licors de fruita, etc.) és molt variada i relacionada directament amb la natura.

Les sextines de "Terra de mai" es presenten com l'art de cartografiar la feminitat i de donar sentit, a través de la poesia, a la terra desconeguda i inefable que suposa el cos femení. L'amant, doncs, en les sextines és la terra utòpica, la qual mai podrà tenir tot i tenir-la sempre a prop. Per això sempre serà una estranya.

Un aspecte important també a destacar és el replantejament del concepte casa. A *Cau de llunes*, la casa era l'element opressor; en canvi, a *Terra de mai*, com diu Caterina Riba, *la casa apareix com un espai construït per i per a l'amor*. El cos serà identificat amb la casa, però és una concepció de cos que no s'oposa a la part espiritual sinó que l'enclou. Pel jo poètic, casa serà casa seva quan l'amant hi sigui, ja que hi hauria l'amor carnal però també l'amor emocional. Els elements propis d'una casa, com serien llit i taula, seran els espais que representaran també la intimitat. Així doncs, l'espai domèstic, es converteix en un espai de realització personal, en aquest cas l'amor entre dues dones, que allibera dels prejudicis morals.

El mirall pren especial importància dins les sextines, ja que és l'element clau per tal de poder entendre el joc entre jo poètic i el tu poètic. Maria-Mercè Marçal utilitza el mirall com a mitjà per expressar que la fusió dels dos cossos femenins depèn de la presència de l'amant. Per tant, la relació sexual que experimenta Maria-Mercè Marçal la intenta explicar a través d'aquest ús del mirall, com a mitjà per tal que sigui possible la fusió de dos cossos en un. Tot i així, el mirall no deixa de ser també el mitjà que utilitza la poeta per donar-nos a conèixer la seva presència i la seva percepció. El mirall també és important per el seu gran objectiu: la construcció de la identitat femenina dins la literatura catalana, ja que aquest permet la creació de la identitat, ja que ella, el seu cos físic, es tradueix en la seva identitat a través de la seva imatge reflectida en el mirall.

Comentarem "**Solstici**", "**Sextina revolta**" i "**De parar i desparar la taula**", ja que són tres exemples clars dels diferents moments d'aquesta relació i hi apareixen tots els símbols explicats.

SOLSTICI

“Solstici” és un cant eròtic que mostra clarament la idea de sexe lèsbic que tenia Maria-Mercè Marçal. Veurem que el poema es construeix a partir de la idea de mirall que l'autora crea per poder explicar el desbordament emocional, provocat pels sentiments inefables, fins i tot indicibles, que li causa la seva amant.

La sextina s'inicia amb el jo poètic fent una afirmació rotunda: *el teu sexe i el meu són dues boques*. Les boques són metàfora dels sexes femenins. Ara el sexe és homosexual. El jo poètic li pregunta si sent que hi ha un bes sobre la molsa. La molsa és un altre símbol que representa l'òrgan sexual femení. Aquí veiem com hi ha l'inici de la recerca del desig sexual, fins i tot de la seva creació. A continuació, esmenta quatre exclamacions que fan al·lusió a la immensa qualitat que té el sexe amb l'amant i que són accions que les amants fan per tal de gaudir de l'exploració del cos mutu. Comença dient que quin mossec de lluors d'ametlla viva! Que quina parla de gorga oberta molla! Que quin ball de llengües sense brida! Que quin secret de congost! Veiem com totes fan referència als sexes a través d'elements relacionats amb la natura, com per exemple, gorga o congost. Són elements geogràfics on intervé l'aigua. Això significa l'alliberament del cos femení amb l'excitació sexual associada al desig carnal. Hi ha mossecs i balls, moviments que gaudeixen d'una significació molt important dins la sensualitat. El ball és de les llengües, que estan deslliurades de qualsevol estigma.

A continuació, el jo poètic ja es refereix al seu sexe i al de l'amant com a nostres, els quals bateguen al lloc de les boques. Hi ha l'excitació a través del petó i així es veu que no es vol només la satisfacció del desig sexual sinó que el sentiment d'amor mutu també és important, ja que hi ha passió i erotisme en clau amorosa. No hi ha pors. Una de les pors era el fet que la brida dominés la relació. Ara ha desaparegut i serà possible el gaudi màxim en la terra de mai. Aquest fet s'evidencia als últims dos versos de l'estrofa: *de bat a bat tenim la platja oberta: avarem-hi el desig d'escuma viva*. La platja fa referència al sexe on l'amor carnal i també l'espiritual conviuen i fan possible que el desig sigui satisfet d'una manera explosiva.

En la següent estrofa, el sexe de l'amant i la boca viva del jo poètic estan units com si fossin dos sexes i els seus fluids, que són licors de fruita, en abundància, s'entremesclen i així esdevenen, enmig de la irracionalitat, boques. Aquestes són coralls en llacuna de la molsa *on l'hora peix l'atzar i perd la brida*. Les boques són les zones més íntimes per tal de començar el punt àlgid de la satisfacció del desig, que és el moment que perd la brida. Anem veient com hi ha una progressió en la relació sexual, el desig va augmentant a mesura que hi ha

l'aproximació dels cossos i que es va fent la seducció. Aquí finalment hi ha la pèrdua de control, la qual ajuda a entrar en un estat de plaer absolut.

Ara les amants ja són on l'hora i l'atzar perden la brida, estan en aquesta terra utòpica on no hi ha cap frontera ni res que les faci tenir contacte amb la realitat. També són *on, a cavall de la marea viva, / llisquen sense velam, pels solcs de molsa*. El sexe del jo poètic i la seva boca, ara són sexes al mig d'un rostre i a l'entrecreix. Les amants mouen els seus cossos com si estiguessin damunt d'un cavall galopant enmig del mar agitat. El mar, com a aigua i també com a sal, simbolitza la sensibilitat del plaer a través de la sensualitat, també com a lloc immens i aparentment infinit, sense límits, només horitzons. Aquest moviment dels cossos al mateix compàs és present tant a les seves boques com als seus sexes i després *tot és un daltabaix de sal oberta*. És el moment de disbauxa absoluta on el plaer arriba al exponent màxim gràcies a la satisfacció del desig.

La següent estrofa emfasitza a aquesta idea de l'alliberació del cos i la pèrdua del control sobre el cos. Les amants són *castells de mar en festa que a nit oberta esborren signes i donen la brida de tot a la follia de les boques*. Les amants, amb la seva passió, s'han desfet de qualsevol signe i donen la brida a les boques. Això significa la pèrdua de qualsevol lligam i per tant, la llibertat absoluta. Amb aquest sexe apassionant amb Mai reneix qualsevol cosa morta: *qualsevol fulla morta es torna viva*. Tanta llum, tanta luxúria, les cega però fa que s'encenguin encara més: *al clar del sol que ens fa llum negra als sexes / i pinta de carmí flames de molsa*. Les flames són l'inici del foc, que significa la connexió total de les amants amb la terra i així convertir-se en l'origen de la utopia.

El jo poètic vol que cremi tot en un torrent de molsa i que les seus fluids les maseguin, que el seu sexes facin el solstici, que arribin a un punt culminant, a l'orgasme, *i que el cor transformi en pluja tota brida*. L'amor les fa ser lliures i alliberar-se de qualsevol convenció social. I que hi hagi vida en estat pur: *Que esclatin els bancals en saó viva!! Que els boscs floreixin en milers de boques!*.

El tercet final el jo poètic diu: *i que les boques facin que la molsa / arrelí, viva, com la pell oberta / sense brida al mirall dels nostres sexes!* Veiem que la boca és l'element real que fa possible aquest sexe desbocat, que es descriu com si es tractés d'un joc estratègic en un terreny, el qual ha de quedar connectat amb la terra de manera vital. Passa el mateix amb la pell, que representa la idea de la sensualitat a través del tacte, la qual és recuperada de *Bruixa de dol*. La pell oberta lliure al mirall dels seus sexes. La pell oberta permet la unió, que esdevé absoluta amb la idea del mirall.

La idea de llibertat que veiem en aquest poema fa al·lusió constant a un poema de *Bruixa de dol*, “**Brida**”. En ell el jo poètic fuig de l’amor, ja que aquest l’empresona i la lliga com si fos una brida. Aquest poema es considera tot un cant a la llibertat individual.

El títol del poema, “Solstici”, és molt representatiu ja que copsa amb una sola paraula la idea principal del poema: la culminació del desig, la satisfacció del plaer.

DE PARAR I DESPARAR TAULA

El jo poètic comença el poema dirigint-se directament a l’amant amb una pregunta retòrica, utilitzant el mot *Amor*. Això denota una relació emocional, a més a més de sexual, ja que en els poemes eròtics de *Bruixa de dol* es dirigia al tu poètic com a *Amic*. El jo poètic li diu que porta tot el dia esperant que ella vingui a veure-la. Hi ha una innocència i il·lusió, pròpia de l’enamorat, produïda per l’emoció de la cita que anirem veient que prepara el jo poètic. La taula i els plats han quedat plens de viandes. El concepte taula fa referència al llit de les amants. Per això, quan aquesta queda plena de menjar, es refereix que està preparada perquè hi hagi la satisfacció del desig amb gaudi màxim. Als versos següents veiem altre cop la idea que el fet que ella vingui dona vida a qualsevol cosa: *Tot resplendia en els cristalls de l’aigua. El julivert s’ha refet*. Altre cop hi ha la idea de la renaixença, que és provocada pel sentiment desbordant d’aquest amor. El jo poètic situa el temps d’aquest moment i li pregunta al tu poètic quan vindrà: *el rellotge toca les cinc. Vindràs?* A continuació diu que tota la casa ja no sembla la mateixa casa. “Casa” fa referència al cos femení, com s’explica a la introducció del llibre. Per tant, aquí remarca que no és només una relació sexual, si no que hi ha passió i sentiment a nivell espiritual. El fet que el seu cos no sigui el mateix és perquè el jo poètic se sent insegur pel que fa aquest amor. Seguidament ens diu que: *Creix l’orenga i s’enfila per la porta*. El jo poètic queda protegit per aquesta porta coberta d’orenga, ja que és una planta que es considera que transmet consol, alleujament i salut. Tot seguit, *la fruita accepta el repte del rellotge*. El rellotge simbolitza l’espera i la fruita tot allò que el jo poètic ofereix a l’amant. Així doncs, el repte consisteix a veure qui guanya aquesta nit, si l’espera, i per tant el desamor, o el desig amorós. Entre parèntesis, hi ha el vers que fa referència el pensament interior del jo poètic. Intenta calmar-se a si mateixa, pel to que utilitza i torna a situar el temps: *són les sis*. I es diu a ella mateixa que encara està parlant sola. Però continua preparant la cita i *a l’aigüera vessunya un somni d’aigua/ i plou el desig a raig sobre la taula*. En aquest dos últims versos l’aigua és

l'element central. L'aigua representa l'alliberació del cos, tot i que aquí és l'anhel d'aquest alliberament mitjançant el desig sexual.

La tercera estrofa s'inicia altre cop amb el mot amor. Aquest cop, però, amb un to de neguit i incertesa. Ara ja són les sis i l'amant encara no ha vingut. El jo poètic amaga els neguits sota la taula i manté l'esperança que vindrà, ja que a fora de casa hi ha la tristesa. Altre cop aquest versos els trobem entre parèntesis fent referència als pensaments interns del jo poètic. A continuació, l'aigua es personifica, ja que té dits i acarona les rajoles, imatge que si ho traslладem al cos femení no deixa de projectar sensualitat a través de la idea del tacte que l'autora planteja a *Bruixa de dol*. Torna a fer una altra exclamació: *Pany i porta com floriran quan tu arribis!* El jo poètic torna a mostrar que l'amant té el poder de donar vida a tot allò que està trist i pansit. Però, en aquest moment, el jo poètic l'únic que desitja és que el rellotge, que va marcant les hores i és l'evidència que l'amant no arriba, calli. El rellotge marca un *tempo* durant tot el poema, tant exterior amb el pas de les hores, com interior, en el jo poètic, ja que les hores són dites per la veu interior.

Ara ja han tocat dos quarts de vuit i el jo poètic s'ha convertit en el rellotge. L'espera s'ha apoderat d'ella i comença a ser conscient del neguit real que sent. Amb minuts i segons para la taula, ja que encara hi ha un bri d'esperança. Toca les vuit i sent que la casa ja no sap si es casa seva. El jo poètic se sent insegur, ja que casa seva pren sentit quan hi ha la seva amant. El cor desfet de l'aigua fuig, l'amor se'n va. En aquest moment, el jo poètic obre els ulls i veu que la seva amant no vindrà. L'aigua exerceix com a mirall, per tant, evidencia aquesta desfeta de l'amor.

A l'última part del poema formada per dos sextets i un tercet hi ha la desesperació que sent el jo poètic davant l'abandó. Toquen les nou i les deu i ara, a més a més, és l'aigua gebrada a les agulles del rellotge. S'està congelant, per tant, hi ha la pèrdua del moviment propi de l'aigua en estat líquid i s'apropa a la posició estàtica del jo poètic. Al següent vers, el jo poètic perd definitivament el control sobre si mateixa: *Amunt i avall ja no sóc jo qui em porta*. Ara els neguits ja no els pot encobrir sota la taula. Trenca el mirall a causa de la impotència que sent, ja que altre cop es troba en la solitud. Puja el desig, suposem que a les golfes, amb totes les ruïnes del passat i tanca la casa. En aquest moment hi ha el trencament total del jo poètic.

El jo poètic es torna a adreçar directament a l'amant: *Per les esclertes, veus?, fujo de casa, / raiera d'aquest foc que invoca l'aigua*. El jo poètic fuig de casa i d'ella mateixa. Torna a fer un pensament que, de fet, va dirigit cap a l'amant: *Vindràs quan morirà l'hora més sola?* Continua mantenint l'esperança que tornarà, tot i que ja estigui trencada. Finalment el repte

l'ha guanyat el rellotge i també la tardor, que representa l'inici del mal temps. Està al damunt de la taula, que significa que s'ha instal·lat a la relació. Però les portes estan ben tancades, no hi ha sortida.

La nit truca a la porta i ve ben sola:/ despara taula i nego dins de l'aigua/ desig, rellotge, orenga, plats, cor, casa. El jo poètic assumeix el fracàs, despara la taula i ofega dins l'aigua tot allò que l'amor potenciava, i també el rellotge, l'indicador temporal que el desamor arribava.

Aquest poema el podem relacionar amb el IV de l'apartat "Foc de pales" i també amb el IV de l'apartat "Bruixa de dol", els dos dins *Bruixa de dol*. El poema de "Foc de pales" presenta una primera cita en un àmbit domèstic i és de nit. Aquesta relació deixa un regust amarg al jo poètic. L'antepenúltim vers del poema, recorda a un vers del poema IV de l'apartat de "Bruixa de dol": *La nit truca a la porta tendrament*. En aquest poema la nit feia de còmplice dels amants, en canvi a "De parar i despara taula" la nit és un símbol de solitud.

SEXTINA REVOLTA

Aquest poema és com un monòleg. El camp semàntic utilitzat en aquest poema és el de la guerra per remarcar les lluites constants entre la parella, com també la lluita diària que representa l'amor. Igual que el poema anterior, aquest és iniciat amb el mot *Amor*, fent referència a la seva amant. El jo poètic li pregunta: *¿quina ombra aixeca barricades/ al pas de l'ona en festa? ¿Quina lluita/ abrusa els teus carrers? ¿Quin tren escala/ el cos balb de la por i obre la mina/ dels teus ulls i l'explora?*. En la primera pregunta, el jo poètic amb l'ús d'ombra fa referència a tot allò dolent que aquesta porta i ho remarca dient que aixeca barricades, posa impediments, quan l'ona, la sensualitat, està a punt perquè hi hagi gaudi. En la segona veiem que el jo poètic es sorprèn, es pregunta que quina lluita crema intensament a la seva amant. En la següent li pregunta que quin tren escala el cos de la por, el qual que té dificultats sobre el seu propi moviment, i aquest cos s'endinsa dins dels ulls de l'amant i els explora. Veiem com el jo poètic tracta el cos de l'amant com un territori. Està plena de dubtes perquè no entén el comportament de l'amant, però tot de petons calquen de manera anònima i asfixiant a l'inici de la revolta.

El jo poètic comença la segona estrofa dient: *-Deixa'm, amor! Tinc la casa revolta/ i el cor per endreçar. Faig barricades amb deixes d'hivern, runa de besos.* Veiem com apareix el concepte casa, com a unió del desig carnal i espiritual, i aquesta està revolta, desendreçada, i el cor està igual de caòtic. El jo poètic fa barricades, es protegeix, fent servir de barreres les

restes heretades a l'hivern, que són les restes dels petons enderrocats. A continuació, en el pantà d'aquesta lluita, ofega la menta, el desig i també el corc tenaç que els mina. El jo poètic, ofuscat per mals pensaments, vol negar tant la menta, que se li pot atribuir el significat de calma, com el desig i també el corc que mina. L'últim element és una imatge força inquietant, ja que és com si un corc s'anés menjant tot allò que eren. El jo poètic li pregunta si veu que el corb s'ha aturat a l'escala de casa. El corb és l'ocell per excel·lència que representa la negativitat i els mals temps, la mort. Veiem com els dubtes es van convertint en mals presagis sobre el futur de la relació. Tots els dubtes de l'inici del poema es confirmen.

La tercera estrofa també comença amb un altra interpel·lació cap a l'amant: *-Vine, amor!*. Ara sembla que els dubtes han desaparegut i el jo poètic té esperança en la relació, ha recuperat les forces. Hi ha la voluntat de reconciliació: *Farem escala/en un port on la brisa i la revolta/ de l'herba trobin deu i trobin mina/ i, nuant-se, desnuiïn barricades/ermes*. Veiem que les amants són tractades com si fossin un vaixell. Es deslliuraran de qualsevol cosa que la lluita impliqui, ja que no hi haurà motius per a la lluita. El jo poètic vol un amor tranquil, que estigui ple de vida i felicitat: *No vull l'amor amb nom de lluita. El vull per nu i desarmat pels besos!* Veiem que el vol sincer, que totes les lluites es rendeixin davant dels petons i les carícies.

Ara, damunt del llac, els besos fossilitzats recobren la vida. El jo poètic no pot abandonar l'escala d'emergència que dóna la lluita. L'imperi de l'amant li demana revolta constant. Veiem altre cop, aquesta concepció del cos com a territori, i el jo poètic torna a alçar barricades i cava valls i avencs vora la mina, que són els ulls de l'amant. La reconciliació no serà fàcil, i el jo poètic sent desig de fugir, però si la seva amant li demana que lluiti, ella ho farà.

El jo poètic identifica la mina dels ulls de l'amant com a la mina del desig, del coure, del bosc i dels besos de l'amor. Per ella, els seus ulls representen molt més que una simple mirada. Per això faci les barricades que faci caurà rendida davant la seva amant. Llavors, *l'esglai perd el seu rastre per l'escala/ que abasta el cim dels arbres en revolta/ primaveral*. L'escala serveix com a mitjà perquè les pors desapareguin i la revolta sigui positiva, ja que és primaveral. I en haver-hi revolta hi haurà lluita, i ara el jo poètic s'identifica com a lluita: *- I, tanmateix, la lluita/ no cessa, amor, i tota jo sóc lluita/ perpetuant, potser*. El jo poètic veu que la lluita ha de ser un component dins l'amor, perquè implica estima i imperfecció, coses que fan que l'amor sigui autèntic. Però igualment, el dubte continua corcant-la. S'ho diu a ella mateixa. I potser és l'assaig improvisat d'una revolta que ha de morir, de cop, a base de petons, com si es tractés d'un vent boig que estimba els dies per l'escala i imita, amb murs de fulles,

barricades. Aquests versos mostren la voluntat del jo poètic de continuar vivint una història amb el seu amor, plena de passió i vitalisme.

El tercet final, que compleix la funció de ser la conclusió de tot el poema, diu el següent: *-Amor, les barricades i la lluita/ oblidaran l'escala de la mina/ quan, dins, els besos facin la revolta!* Finalment, hi ha la reconciliació i recuperen l'esperança i la il·lusió per seguir endavant la lluita constant que suposa l'amor.

ÉS PERQUÈ ET SÉ GERMANA QUE PUC DIR-TE ESTRANGERA

Germana, l'estrangera es publica l'any 1985 i pren la forma d'un tríptic. Està compost pel llibre anterior (*Terra de mai*), l'apartat titulat “**En el desig cicatritzant i en l'ombra**” i un altre amb el nom de “**Sang presa**”. El primer apartat està format per vint-i-quatre poemes relacionats amb el naixement i la infància de la seva filla, i el segon per cinquanta-un poemes centrats en Mai i el dolor que li va provocar la ruptura amb ella.

Els poemes maternals descriuen el part i els primers anys de vida de l'Heura. La maternitat, per Maria-Mercè Marçal, va suposar el replantejament del concepte d'identitat. Per ella, la identitat estava delimitada pel propi cos, pels confins que ella havia marcat, però un cop va ser mare, la identitat va passar a ser, necessàriament, elàstica i dúctil, ja que en la construcció d'una identitat pròpia ara hi havia un altre factor molt important: l'Heura. Maria-Mercè Marçal no volia ser una autoritat per la seva filla, no volia només educar-la, volia convertir-se en la seva germana i mare al mateix temps, ser la seva companya incondicional, ja que, l'Heura, abans de ser filla era dona. Per això el títol del llibre, *Germana, l'estrangera*, té un doble significat: fa referència tant a la seva filla acabada de néixer com a la dona estimada perduda. “**Sang presa**” descriu la desesperació per l'abandó de l'amant amb una violència esfereïdora utilitzant d'una manera repetitiva paraules com assassí, suïcidi i mort. Aquesta violència queda reflectida en la forma dels versos, els quals es mostren esqueixats i estripats, i així només amb un cop d'ull es pot veure el dolor inassumible que sentia Maria-Mercè Marçal.

ELS MEUS ULLS HAN APOSTAT PER TU

El primer poema d'aquest apartat és “**La carn, sense paraules**” i fa referència als primers dies de vida de l'Heura. Per això, quan parlem del jo poètic parlarem directament de Maria-Mercè Marçal.

Al primer vers, que dona nom al poema, veiem que aquesta carn és el nadó acabat de néixer, perquè no té paraules. El nadó es troba davant d'ella i dins d'ella. Amb això representa el vincle indestructible i inefable que hi ha entre mare i filla. Amb aquest vers també evidencia com una mare queda embadalida quan mira la seva filla. L'últim vers: *i jo que havia llegit tots els llibres*, té més d'una funció i significat. Compleix una funció de denuncia i reivindicació, ja que poques autores han parlat de la maternitat en aquesta tradició literària, on el poder el té l'home. També compleix la funció de mostrar el sentiment tan intens que sent la dona davant l'acte de creació que suposa la maternitat, que cap de les lectures que Maria-Mercè Marçal havia fet havien pogut arribar a explicar.

Al següent poema, titulat “**Per tu voldria anar...**”, parla del sentiment incondicional que sent cap a l'Heura. Per ella aniria camí de Lil·liput²³ amb les alforges plenes de cançons sense llei. Veiem que apareixen elements del món infantil, com seria Lil·liput. El jo poètic vol anar-hi carregada de cançons lliures, que no impliquin cap límit. I així, es trobaran a un prat *on l'atzar és un és un rei/ despullat, franc d'espasa/ de vici, de virtut*. En aquest prat hi ha l'atzar, per tant, l'autora mostra altre cop aquest món màgic. El rei despullat és l'emperador del conte infantil “El vestit nou de l'emperador²⁴” i és franc d'espasa, de vici i de virtut perquè, si recordem aquest conte, l'emperador és enganyat per dos sastres dient-li que li han fet un vestit que en realitat no existeix, però el sastres tapen la mentida dient que és una tela molt especial. L'emperador es va emprovar vestit inexistent i no es va atrevir a dir que no el veia per por a ser jutjat per ximple, i més després dels elogis que va rebre dels seus ministres, que tampoc no van gosar admetre que no veien res. L'emperador va sortir en desfilada i la gent no deia res. Tothom

---

²³ Nom donat en l'obra *Viatges de Gulliver*, de J. Swift, a un país imaginari habitat per individus d'estatura i mida reduïdíssimes.

²⁴ Conte escrit per és un conte de Hans Christian Andersen publicat el 1837.

es va assabentar de les propietats especials de la tela, fins que un nen va exclamar que l'emperador anava nu i el públic va esclafir en rialles.

Amb això, Maria-Mercè Marçal mostra que la innocència dels nens és un gran tresor.

L'últim poema que comentarem és "**Petita guerrillera, sagitària**". Altre cop es refereix a l'Heura, ara emprant petita guerrillera. Aquesta apunta lluny, portes enllà de casa com també, reixes enllà dels braços que la ceneixen per tal de fer-li mal però, *i amb nom d'amor bategen els paranys de cada dia!* Amb això vol dir que la seva filla arribarà un dia que marxarà, que tindrà la seva vida, que li faran mal amb l'amor, tindrà dolor en la seva vida. També caurà i tindrà entrebancs però totes aquestes dificultats les superarà: *No els miris: cor enllà, mirall enllà, ombres enllà.* Haurà de seguir endavant, perquè la vida ja l'empenyerà sola. Però els ulls del jo poètic, els ulls de la seva mare, han apostat per ella, per la seva filla. Amb això, vol dir que, malgrat totes les coses dolentes que li puguin passar a la vida, ella, la seva mare, confia en ella incondicionalment.

Aquest poema ens pot fer recordar el "Palabras para Julia" de José Agustín Goytisolo²⁵, ja que els dos parteixen de la mateixa idea.

Com hem pogut veure, aquests poemes són molt senzills i sincers, amb un to molt afectuós i amable. Amb això mostra que l'amor maternal és incondicional, que estimar l'Heura és la cosa més senzilla i sincera d'aquest món.

SOM ALLÀ ON ES TRENQUEN ELS VIDRES

En aquest poema, de tan sols dos versos, titulat "**Clavo l'arma al cor d'aquest mirall...**" veiem que la idea del mirall és clau per poder-lo entendre. El jo poètic clava l'arma al cor d'aquest mirall. El mirall aquí simbolitza les dues amants unides, i una de d'elles clava una arma al seu cor, al seu òrgan motor, que les fa tenir vida. Veiem aquesta violència, que és

---

²⁵ José Agustín Goytisolo i Gay (Barcelona 1928 - 1999) va ser un poeta català en llengua castellana. Va formar part de la generació del 50 i va ser guardonat amb la Creu de Sant Jordi. És conegut, sobretot, pel seu poema *Palabras para Júlia*, dedicat a la seva filla.

present al llarg de tot l'apartat, a través del gest de clavar una arma. En fer això el mirall es trenca: la relació que trobàvem a *Terra de mai* s'ha acabat. *La sang abraça els teus-meus bocins*. Veiem com el trencament del mirall, que es sobreentén, és també trencament de la relació de les amants. Es trenquen en bocins com si fossin el mirall. La sang simbolitza la vida, però en aquest cas, que seria la sang representa violència abundant i la mort de la relació.

“**Víctima i assassí**” és un poema que reflecteix perfectament el que significava per ella la relació amb Mai. *Víctima i assassí/ van fer un pacte de sang/ abans d'entrar plegats/ en la dansa de la mort*. Les amants van fer el jurament més noble que existeix, l'indestructible, el de sang, tot just abans de començar la dansa de la mort. Veiem que ara, a la dansa, se li atribueix la mort, la negativitat. Un cop unides, tant pel pacte com per la dansa, són un sol cos. Per això, després només va ser un suïcidi. Veiem la utilització de mots violents que mostren l'immens dolor del jo poètic, com també la idea del mirall, quan les amants s'uneixen i és per això que no va ser un assassinat, sinó, només, un suïcidi.

El següent poema és “**En tu quallava...**”. En l'amant quallava el doll de les absències i aquesta era sang presa. S'equipara l'absència a la sang presa, ja que qualla, es coagula com la sang. La sang presa dóna nom a tot l'apartat i significa tot el dolor empresonat dins el mirall, ja que ella, davant l'abandó de l'amant, queda empresonada pel mirall.

Finalment, l'últim poema fa de conclusió de tot el llibre. El jo poètic afirma: *és perquè et sé germana que puc dir-te estrangera*. No hi ha cap treva dibuixada i tampoc cap treva abolida, en aquesta guerra que uneix el jo poètic, Maria-Mercè Marçal, tant amb Mai com amb l'Heura, a través d'un pacte de sang indestructible. D'una banda, en l'Heura, aquest pacte fa referència a la unió de sang real que tenen. D'altra banda, en Mai, aquest pacte de sang representa el jurament que van fer l'una amb l'altra pel que fa a l'amor. *I és perquè et sé estrangera que puc dir-te germana*. Els dóna la qualitat d'estrangeres, perquè mai les podrà posseir; tampoc ho vol. Vol ser la companya que els dóna la mà, incondicionalment.

ELS ÚLTIMS ANYS

Desglaç, inclòs en *Llengua abolida* (poesia 1973-1988), va ser l'últim poemari publicat en vida. A *Desglaç* fa un plany per la mort del seu pare, però també reflexiona sobre el sistema patriarcal que la figura del pare pot representar. A més, torna a tractar el tema de l'amor, tot i que també hi trobem temàtiques com la culpa, el dolor i la mort.

Maria-Mercè Marçal també va exercir com a traductora. Va traduir autores com Colette, Yourcenar, Leonor Fini i, en col·laboració amb Monika Zgustová, les poetes russes Anna Akhmàtova i Marina Tsvetàieva. També va conrear esporàdicament l'assaig literari en articles i conferències.

L'any 1984 va conèixer Fina Birulés, pensadora i professora universitària de filosofia, que va ser la seva companya fins a la seva mort.

Als anys noranta va fer una incursió en el camp de la narrativa infantil, conjuntament amb Glòria Puig, amb el conte "La disputa de fra Anselm amb l'ase ronyós de la cua tallada". La narració "Viratges, reminiscències", inclosa en el llibre *Barcelldones*, suposa una de les seves primeres incursions en el món de la narrativa. Això l'anima a escriure una de les seves obres més emblemàtiques, la seva única novel·la, *La passió segons René Vivien*, fruit de la fascinació que al llarg dels últims anys havia exercit sobre ella René Vivien, escriptora anglesa d'expressió francesa que va viure a París a principi del segle XX. Aquesta novel·la és una biografia explicada amb moltes veus. Li aporta una pluja de premis, el primer dels quals és el Carlemany (1994), el Premio de la Crítica (1995), el premi Crítica Serra d'Or (1995), el Joan Crexells (1995), el Prudenci Bertrana (1995) i el de la Institució de les Lletres Catalanes (1996). Representa també la seva consolidació com a narradora, tot i la seva classificació inevitable com una de les poetes més reconegudes de la literatura catalana dels últims temps. Mai va abandonar la militància en el moviment feminista, tot i que, progressivament, va prioritzar el terreny cultural i literari. En els últims anys de la seva trajectòria, va impulsar la creació del Comitè de dones escriptores dins el Centre Català del PEN, arran de la fundació d'aquest moviment femení internacional el 1992. Durant els anys de lluita contra la malaltia va escriure gran part del recull pòstum *Raó del cos*, publicat el 2000, on reflexionava sobre la seva malaltia i la mort. Pòstumament, també, han estat publicats un recull d'articles i conferències d'assaig literari i de pensament (*Sota el signe del drac*. Proses 1985-1997). Perd la lluita contra el càncer

i finalment mor a Barcelona el 5 de juliol de 1998, als 45 anys, just quan comença a viure la seva maduresa com a escriptora. Entre molts homenatges dels col·lectius i associacions amb els quals havia col·laborat, el 28 de novembre del 1998, la població d'Ivars d'Urgell inaugura una escultura en record seu.

Avui en dia, l'obra de Maria-Mercè Marçal es continua llegint. Els seus versos encara són càntics feministes, plens d'esperança i lluita. Va aconseguir fer una poesia que s'ha pintat a les parets i que en l'actualitat continua sent realment transgressora per l'abordatge que va fer de les temàtiques de la seva poesia, totes treballades amb la mateixa intensitat i dedicació, i les quals mostren totes les seves facetes. Va ser una dona que va aconseguir tot allò que es va proposar, sense renunciar a cap dels aspectes de la seva personalitat, ni tampoc el fet de ser professora, filla, mare, companya i amant.

CONCLUSIONS

Maria-Mercè Marçal realitza el seu projecte literari. Aconsegueix crear una literatura on el jo poètic té veu de dona, una veu composta tant per la feminitat com pel feminisme. Mai cap escriptora catalana havia escrit des d'una òptica femenina i feminista alhora i aconsegueix que, tant ella com la seva obra, siguin elements actius revoltats davant la societat patriarcal.

Crea la seva identitat pròpia a partir d'un procés carregat de dualitats. En la seva obra hi conviuen la solitud i l'alegria, l'ombra i la llum, el món interior i el món exterior, la cultura popular i la literatura culta..., i per això podem dir que, tot i la seva mort als 45 anys, Maria-Mercè Marçal fa una obra molt completa i transgressora. Va aconseguir afirmar-se com a poeta i fer-se el seu lloc dins la literatura catalana, així com també esdevenir un referent de la poesia.

Podem afirmar que el jo poètic és la pròpia autora, ja que es pot establir una connexió forta entre les experiències vitals i els poemes. L'autora projecta en els seus poemes vivències i processos interns. Tot i així, Maria-Mercè Marçal pretenia que qualsevol dona s'hi pogués sentir identificada.

Els ciments de la seva identitat els construeix en els primers llibres, sobretot a *Bruixa de dol*. A *Cau de llunes* veiem un jo poètic molt reivindicatiu i molt vital, posicionat en el món exterior. A *Bruixa de dol* veiem com el jo poètic evoluciona de manera molt definida. Al principi es troba en una relació que l'empresona i la insatisfà. Tot i així, el trencament d'aquesta la porta a la solitud. En aquest procés de recuperació, la solitud es considera necessària per tal que el jo poètic pugui fer una introspecció, i així realitzar un procés intern, el qual servirà per encarar l'amor d'una altra manera i construir-ne una altra concepció. Així doncs, altre cop, el jo poètic es troba a dalt de la muntanya russa que suposa tot el llibre. Ara es troba en un moment de vitalisme i gaudi absolut. Es troba davant una nova concepció de l'amor i del sexe. La llibertat és la reina d'aquesta nova relació, on hi ha l'absència de compromisos i convencionalismes. El sexe ja no es centrarà en la penetració sinó en l'exploració del cos a través del tacte; l'aspecte sensual tindrà molta més importància que el sexual. Aquesta relació també s'acaba, i el jo poètic entra en un món ple de dubtes i s'endinsa a les contradiccions que té com individu i també a dins la vida. Ho exemplifica amb l'amor, però es podria extrapolar a la vida a nivell general. Després de tots els processos interns que pateix, el jo poètic es troba disposat a sortir cap al món exterior. Al llarg d'aquesta evolució

del jo poètic, i per tant de Maria-Mercè Marçal, hi ha hagut la creació de la identitat a nivell intern, i així podrà crear la identitat exterior, la que forma part de la vessant col·lectiva. Així doncs, quan el jo poètic es troba al món exterior s'organitza col·lectivament com a dona que és i reivindica el seus drets de manera festiva però contundent. Al final de *Bruixa de dol* ja queda construïda aquesta identitat que l'autora pretenia crear i construir des dels seus inicis. A partir de *Terra de mai* i a *La germana, l'estrangera*, el jo poètic evoluciona a partir de les noves experiències que la vida li aporta, com és el lesbianisme o la maternitat. Es mou en un món molt abstracte on prenen rellevància símbols com el mirall o la concepció del cos com a territori. La identitat es va complementant i es fa més forta. Per això, l'obra de Maria-Mercè Marçal no és només la divisa del seu primer poemari. Entra a l'interior de la dona i es capbussa dins les inquietuds més profundes de l'ésser humà. Aborda tots els temes per igual, amb la mateixa intensitat, dedicació i importància, tant el feminisme, com la solitud, l'erotisme o la maternitat. Per això, és impossible posar-la dins d'un paquet concret: la seva obra no és només lesbianisme o feminisme, va molt més enllà.

El títol del treball, *Petita Guerrillera*, és el resum de totes les temàtiques que aborda. Fa referència a l'amor tant matern com passional, ja que les paraules són diminutius i denoten tendresa. A més, *Guerrillera* mostra la valentia i la resistència que s'ha de tenir en l'amor. També mostra passió, ja que la passió sol ser ardent i salvatge. També pren sentit en el feminisme: la lluita feminista és l'única lluita que la dona ha de combatre des del naixement fins a la mort. Finalment cal dir que aquestes dues paraules són extretes d'un poema dedicat a l'Heura, la seva filla, i així, dins del títol també puc mostrar la importància que va tenir per ella el fet de ser mare.

Al llarg d'aquest treball m'he trobat amb una dificultat important a l'hora d'analitzar els poemes: l'ús del jo poètic. En català, l'article neutre és el masculí i utilitzar el femení seria una incorrecció. Ho he fet així, tot i que era una dificultat important, ja que Maria-Mercè Marçal reivindicava que el jo poètic dels seus poemes era una dona, sempre. Creia que la dona també havia de ser subjecte. Per això, crec que si fos correcte fer servir "la jo poètica" hagués pogut ser molt més fidel al poema i a la intenció de la poeta.

Maria-Mercè Marçal va ser una dona davant de qualsevol altra definició. El fet de ser mare la va enfortir com a dona, i no pas debilitar-la. I el fet de ser lesbiana no va condicionar la seva ideologia feminista, ja que era tant feminista sent heterosexual com quan es va declarar

obertament homosexual. L'homosexualitat per a ella va suposar un canvi a nivell personal i no pas a nivell de militància.

A nivell personal, aquest treball m'ha suposat un creixement tant a nivell acadèmic com emocional. Es un privilegi haver-me pogut acostar a l'obra d'aquesta autora que tan admiro. Estic contenta d'haver fet aquest treball, perquè possiblement mai hagués pogut treballar la poesia de Maria-Mercè Marçal d'una manera tan precisa i detallada i tampoc hagués conegut la seva poesia més intimista. Encara que el treball s'hagi acabat, tinc ganes de seguir descobrint l'obra més madura de Maria-Mercè Marçal.

AGRAÏMENTS

Vull agrair a totes aquelles persones que han fet possible aquest treball tots aquest mesos de paciència i comprensió. En primer lloc, vull agrair la dedicació i col·laboració de la meva tutora del treball, la Laura Vilalta, que m'ha ajudat amb tot el que ha pogut i més. Sense ella el resultat d'aquest treball no hagués estat el mateix.

Gràcies a la meva mare, per la paciència i la incondicionalitat, per creure amb mi a cegues. Per donar-me les eines per poder ser el que jo vulgui.

Gràcies a en Pol, l'Arnau i en Gerard per l'assessorament històric, el suport i per les llegendes i rellegides del treball durant el procés.

BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

BIBLIOGRAFIA

ABELLÓ, Montserrat; *Homenatge a Maria-Mercè Marçal*. Empúries. Barcelona, 1998.

JULIÀ, Lluïsa, *Maria-Mercè Marçal, contraban de llum*. (antologia poética), Proa, 2001, Barcelona.

MARÇAL, Maria-Mercè. *Cau de llunes*, Aymà/Proa, Barcelona, 1977.

AAVV, *Bruixa de dol*, Edicions62, Barcelona, 2006.

AAVV, *Desglaç*, Edicions62, Barcelona.

AAVV, *La germana, l'estrangera*, Edicions 62, Barcelona, 1995.

AAVV, *Raó de cos*. Empúries, Barcelona.

AAVV, *Sal oberta*, Llibres del mall, Sant Boi de Llobregat, 1982.

MASSIP, J. Francesc (1982) "Maria-Mercè Marçal, fetillera del vers". Canigó, núm. 778.

RIBA, Caterina. *Maria-Mercè Marçal, l'escriptura permeable*, EUMO, Vic, 2014.

WEBGRAFIA

BIOGRAFIA D'ALTRES AUTORS

<http://www.buscabiografias.com/biografia/verDetalle/2016/Federico%20Garcia%20Lorca>

<http://www.epdip.com/escritor.php?id=1778>

http://www.escriptors.cat/autors/capmanyma/pagina.php?id_sec=414

http://www.escriptors.cat/autors/foixjv/pagina.php?id_sec=1757

http://www.escriptors.cat/autors/roigm/pagina.php?id_sec=1841

BIOGRAFIA DE L'AUTORA

http://www.escriptors.cat/autors/marcalmm/pagina.php?id_sec=27

<http://www.fmmm.cat/autora.html>

<http://lletra.uoc.edu/ca/autor/maria-merce-marcal>

<http://magpoesia.mallorcaweb.com/marcal/dades.html>

DICCIONARIS

<http://dcvb.iecat.net>

<http://dlc.iec.cat>

<http://www.encyclopedia.cat>

<http://www.wordreference.com>

FEMINISME

<http://www.endavant.org/els-reptes-del-feminisme-de-classe/>

http://www.escriptors.cat/?q=publicacions_literatures5_nash

<http://www.xarxafeminista.org/wp-content/uploads/2007/02/20-anys-de-F.pdf>

OBRA

<http://blocs.xtec.cat/bruixesdedol/>

<https://bruixadedol.wikispaces.com/Estructura+del+llibre>

MARFANY, Jaume. *MARIA-MERCÈ MARÇAL, VEU I VEUS DE DONA*. Article

http://www.hermeneia.net/treballs_pdf/e1/2/jaume_marfany/jmarfany.pdf

<http://jmarfany.blogspot.com.es/2014/02/maria-merce-marc-al-terra-de-mai-2.html>

<http://lletra.uoc.edu/ca/autor/maria-merce-marc-al.pdf>

GIL, Rafael. *El clam de la dona enamorada* (La germana, l'estrangera de Maria-Mercè Marçal Interpretació tipològica radical de la paraula poètica). Treball Final de Carrera Filologia Catalana, UOC. 2012

<http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/15247/6/rgilbTFC0612Memòria.pdf>

FARRÉ, Maria José. *La dona en el mirall* (La poètica del cos: el feminisme de Maria-Mercè Marçal sota una perspectiva cognitiva/La germana, l'estrangera)

<http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/23603/6/mferrealTFC0613memòria.pdf>

RIBA, Caterina. *L'obra poètica de Maria-Mercè Marçal* (una aproximació des dels estudis de gènere i la literatura comparada) Tesis doctoral, UVIC. 2012

http://repositori.uvic.cat/bitstream/handle/10854/1935/tesdoc_a2012_riba_caterina_obra.pdf?sequence=1

<http://www.visat.cat/traduccion-literatura-catalana/esp/articulos/52/20/0/3/0/maria-merce-marc-al.html>

<http://www.visat.cat/traduccion-literatura-catalana/esp/articulos/114/20/0/3/0/maria-merce-marc-al.html>

<http://www.visat.cat/traduccion-literatura-catalana/esp/autor/20/3/0/maria-merce-marc-al.html>

ALTRES WEBS

http://www.elicriso.it/es/lenguaje_flores/

<http://www.lavanguardia.com/hemeroteca/20110527/54161600184/i-jornades-de-la-dona-catalana.html>

ANNEXOS

ÍNDEX DEL ANNEXOS

CAU DE LLUNES 61

DIVISA	61
FREGALL D'ESPART	61
COMPANY MOSSEGUEM LA VIDA	61

BRUIXA DE DOL 61

DIVISA	61
IV	61
V- BRIDA	61
III	62
IX	62
XII	62
FOGUERA JOANA	62
II	62
III	63
V	63
VII	63
XI- LLUNA NEGRA	63
BRUIXA DE DOL	63
I - ZODÍAC	63
III	63

IV	64
VIII	64
X	64
AVUI LES FADES I LES BRUIXES S'ESTIMEN	64
ELS NÚVOLS DUIEN CONFETTI A LES BUTXAQUES	65
VIII - CANÇO DE FER CAMÍ	65
SENSE LLOPS NI DESTRALS	65
TRÍPTIC PER A UNA QUIMERA- 2	65
VUIT DE MARÇ	66

TERRA DE MAI 67

SOLSTICI	67
DE PARAR I DESPARAR TAULA	67
SEXTINA REVOLTA	68

LA GERMANA, L'ESTRANGERA 69

EN EL DESIG CICATRITZAT I EN L'OMBRA	69
SANG PRESA	69

CAU DE LLUNES

DIVISA

A l'atzar agraeixo tres dons: haver nascut
dona,
de classe baixa i nació oprimida.

I el tèrbol atzur de ser tres voltes rebel.

FREGALL D'ESPART

Drap de la pols, escombria, espolsadors,
plomall, raspall, fregall d'espert, camussa,
sabó de tall, baieta, lleixiu, sorra
i sabó en pols, blauet, netol, galleda.

Cossi, cubell, i picamatalassos,
esponja, pala de plegar escombraries,
gibrell i cendra, sulfumant, capçanes.

*

Company, mosseguem la vida!
Que l'amor ens ragui els llavis:
Farem un pacte de sang
quan lluna plena s'ablami!

Farem un pacte de sang,
una conjura de ràbia
que ens faci estalvis del seny
que ens té la soga filada!

Company, mosseguem la vida
sota la lluna granada.

Surt el guerrer vers el camp de batalla.

BRUIXA DE DOL

DIVISA

Emmarco amb quatre fustes
un pany de cel i el penjo a la paret.

Jo tinc un nom
i amb guix l'escric a sota.

FOC DE PALES

IV

Perquè avui feia el seu ple
la lluna se'ns posa a taula.
Quin pany de cel de quadrets
de cuina les estovalles!
En acabat de sopar
l'amor ens tira les cartes.
Al primer tomb de la sort
la color se'ns trasmudava.
Al segon, els gots de vi
tacaren les estovalles.
Al tercer se'ns va trencar
la lluna de porcellana.

V- BRIDA

A la fira dels Folls
jo hi aniria.
Vindria qui sap d'on
-i ningú no ho sabria-
amb els llavis oscats

de molta vida,

traginer de cançons
en cavall sense brida.

Quin esquer se m'arrapa
a la geniva?
Amor, estel amarg
a la deriva,
em fa senyals: jo vaig
per l'altra riba,

traginer de cançons
en cavall sense brida.

Cadenes són presons
i jo en fugia
pel call dels bandolers
a trenc de dia.
a la fira dels Folls
jo hi aniria

traginer de cançons
en cavall sense brida.

TOMBANT

III
Com un peix sense bicicleta
cerco el meu cor entre les ones.
Alço la copa on mor la lluna
en vi molt dolç.

M'he emborratxat de solitud.

VIII
Ja no m'enartes, sol,
vaixell salvat de l'ombra,
que és l'ombra qui m'ha pres.
El cranc d'aquest crepuscle
se m'ha arrapat al cor
i els meus ulls són el llac
on es nega la lluna.

IX
Les hores dansen
sobre la meva pell
i ve la solitud
de peus menuts,
sense sabates...

XII

Pujaré la tristesa dalt les golfes
amb la nina sense ulls i el paraigua trencat,
el cartipàs vençut, la tarlatana vella.
I baixaré les graus amb vestit d'alegria
que hauran teixit aranyes sense seny.

Hi haurà amor engrunat al fons de les
butxaques.

FOGUERA JOANA

II
Amic, et citaré al cor d'una petxina.
Petit ocell, ajoca't en el pit de l'onada.
Dóna'm la llengua, amor. Dóna'm la sal.
I dóna'm també
aquest dolç llangardaix que en duu follia
quan s'enfila per l'herba.
Ben a pleret, que ens hi atrapi l'alba.

III
Els meus pits són dos ocells engabiats
quan els teus dits els cerquen
per entre les fulles i les flors del vestit.

Però quan fulles i flors cauen a terra
-que el desig porta dalla!-
són dos peixos que et fugen de les mans
en les crestes nevades de la mar.

V
Avui tancaria el llangardaix en una gàbia.
I que fos la festa dels dits,
la dansa de l'heura a cau d'orella,
la tendresa de la planta dels peus,
l'or negre de cella i de l'aixella.
Seguiria els camins que el deliri oblida
amb pas molt lent
com el del bou que llaura
aquest paisatge de lluna gitana.

VII
Perquè venies sense armes
t'he obert les set portes del castell
i cap guaita no he deixat rere els merlets.
I he llençat l'anell a l'aigua
perquè un peix, o la lluna,
el guardi en el seu ventre.

XI- LLUNA NEGRA

Veniu, a pler, records
I atieu la foguera
--la foguera joana!
Tot aquest bosc
ja només és estelles
i el llenyataire
ha perdut els passos.
Cal canviar de pressa el decorat
perquè pugui florir a temps la barbena.

BRUIXA DE DOL

I - ZODÍAC

Lligo els records i tanco la maleta:
que engoleixi aquest llast l'avenc marí.
Que els peixos cusin la boca d'un destí
amarinat en aigües de desfeta.

Fem joc de nou a l'estranya ruleta
i llancem daus inèdits al camí.
Lladres gasius, amb el foc per botí,
cremem el darrer full de la llibreta!

Cal que encertem, amb l'ai de la sageta,
l'arbre i el cor, la fulla i el verí
i ens fem penyora d'amor a la bestreta.

I, conjur del mal astre, a l'endeví,
apuntem cels, amb pinzell de poeta
on fan la trena el cranc i l'escorpí.

III
Aquest mirall em diu que sóc ben sola
i no hi fa res que el trenqui en mil bocins.
He enfilat el carrer trist que va a escola
i em marco, amb guix, entorn, els meus
confins.

La lluna riu, dins la nau que s'endola.
I jo sembro amb pedretes els camins
que em duen cap a mi, nit meva endins.
Baixo al meu pou, amb bleix de corriola.

Tu, lluna, rius, i em vesteixo de lluna.
M'arrenco el collaret d'agres estrelles
i el mar se les empassa d'una a una.

I et prenc el cor segur amb què cabdelles
el teu destí, per fer, amb cartes velles,
un solitari nou sobre la duna.

IV

Amb el ventall em defenso de tu.
Abaixo els ulls, com la dama d'abans.
Però sense saber-ho i sense mans
et faig senyals amb el gest oportú.

Tanco el ventall, i em crema la mirada.
Duc un petó menut al cap dels dits
que et cerca enjogassat. A la postada
dels bibelots he amagat els neguits,

i de sobte s'estimben, de tant vent
que fan, pintats, ocells i violetes.
El vespre, avergonyit, fuig de puntetes.
La nit truca a la porta tendrament

i em cega amb pluja de bona saó
mentre els follets surten en processó.

VIII

Amic i desamic et diré ara.
Com un peix dolç llisques entre la pell
de l'ona i de la mort. Però un ocell
sinistre ve, i em veig l'ombra a la cara.

Al vell jardí que el teu desig em para
hi ha ganivets que floreixen de nit.
L'heura du al cor un missatge d'oblit.
Lluu el verí al clar de l'alimara.

La lluna ho sap, que he ben perdut l'anell?
sí, duc tristesa esparsa pel cabell
i l'aigua em clava agulles d'escorpit.

I mentre encenc cuques de llum al pit
que, a trenc d'amor, m'incendien la cara,
amic i desamic et dic encara.

X

Mentre el vent, cec, esqueixava un tabal
que amb veu de nit feia néixer la lluna,
he begut el teu filtre a plena duna.
La mar ha pres un tint de carnaval.

Com una ballarina amb cor boscà
m'he allunyat de puntetes del paratge.
I si, he deixat trena. I estel, per gatge,
m'he endut senyals d'esglai a cada mà.

Però el beuratge amara la madeixa
del meus neguits. I feta sargantana,
per les graus del desig sense barana
torno, ben d'amagat de mi mateixa

I t'abraço amb l'angoixa vegetal
D'un bosc d'amor ofert a la destrat

AVUI LES FADES I LES BRUIXES
S'ESTIMEN

Avui, sabeu? les fades i les bruixes s'estimen.
Han canviat entre elles escombres i varetes.
I amb cucurull de nit i tarot de poetes
endevenen l'enllà, on les ombres s'animen.

És que han begut de l'aigua de la Font dels
Lilàs
i han parlat amb la terra, baixet, arran
d'orella.
Han ofert al no-res foc de cera d'abella
i han aviat libèl·lules per desxifrar-ne el traç.

Davallen a la plaça en revessa processó,
com la serp cargolada entorn de la pomera,
i enceten una dansa, de punta i de taló.

Jo, que aguaito de lluny la roda fetillera,
esbalaïda veig que vénen cap a mi
i em criden perquè hi entri. Ullpresa, els dic
que sí.

ELS NÚVOLS DUIEN CONFETTI A LES BUTXAQUES

VIII - CANÇÓ DE FER CAMÍ

Vols venir a la meva barca?
-Hi ha violetes, a desdir!
anirem lluny sense recança
d'allò que haurem deixat aquí.

Anirem lluny sense recança
-i serem dues, serem tres.
Veniu, veniu, a la nostra barca,
les veles altes, el cel obert.

Hi haurà remes per a tots els braços
-i serem quatre, serem cinc!-
i els nostres ulls, estels esparsos,
oblidaran tots els confins.

Partim pel març amb la ventada,
i amb núvols de cor trasbalsat.
Sí, serem vint, serem quaranta,
amb la lluna per estendard.

Bruixes d'ahir, bruixes del dia,
ens trobarem a plena mar.
Arreu s'escamparà la vida
com una dansa vegetal.

Dins la pell de l'ona salada
serem cinc-centes, serem mil.
Perdrem el compte a la tombada.
Juntes farem nostra la nit.

SENSE LLOPS NI DESTRAIS

TRÍPTIC PER A UNA QUIMERA- 2

Ralet, ralet... Paraules petitones.
Zapz? La Maiameixè t'eztima finz al cel!
Besar-te els ulls és fer volar un estel
en un bosc sense llops ni destrals. Te
n'adones?

Cuca de fanalet, al ràfec de l'orella
hi he arribat amb l'amor humit de serení.
Penyora aquest joc, duré, demà al matí,
braçalets de petons a cada manuquella.

Cerquem tresors menuts, amagats endebades.
I què, si ens hi perdiem per set anys
teraranys!
Per obrir la magrana tancada sense panys
ens hem calçat als dits els peücs de les fades.

I hem alçat, a l'esqueix de l'hora violeta,
una festa d'olors amb la trena desfeta.

VUIT DE MARÇ

*

*Amb totes dues mans
alçades a la lluna,
obrim una finestra
en aquest cel tancat.*

Hereves de les dones
que cremaren ahir
farem una foguera
amb l'estrall i la por.
Hi acudirán les bruixes
de totes les edats.
Deixaran les escombres
per pastura del foc,
cossis i draps de cuina
el sabó i el blauet,
els pots i les cassoles
el fregall i els bolquers.

Deixarem les escombres
per pastura del foc,
els pots i les cassoles,
el blauet i el sabó
I la cendra que resti
no la canviarem

ni per l'or ni pel ferro
per ceptres ni punyals.
Sorgida de la flama
sols tindrem ja la vida
per arma i per escut
a totes dues mans.

El fum dibuixarà
l'inici de la història
com una heura de joia
entorn del nostre cos
i plourà i farà sol
i dansarem a l'aire
de les noves cançons
que la terra rebrà.
Vindicarem la nit
i la paraula DONA.
Llavors creixerà l'arbre
de l'alliberament.

TERRA DE MAI

SOLSTICI

El teu sexe i el meu són dues boques.
No sents quin bes de rou sobre la molsa!
Quin mossec amb lluors d'ametlla viva!
Quina parla, amb rellent de gorga oberta!
Quin ball, petites llengües sense brida!
Quin secret de congost! Els nostres sexes,

amor, són dues boques. I dos sexes
ara ens bateguen al lloc de les boques.
A esglai colgat, fos l'eco de la brida
que domava la dansa de la molsa,
de bat a bat tenim la platja oberta:
avarem-hi el desig d'escuma viva.

El teu sexe i la meva boca viva,
a doll, trenats com si fossin dos sexes,
entremesclen licors de fruita oberta
i esdevenen, en ple desvari, boques.
Boques, coralls en llacuna de molsa
on l'hora peix l'atzar i perd la brida.

Som on l'hora i l'atzar perden la brida,
on, a cavall de la marea viva,
llisquen sense velam, pels solcs de molsa,
el meu sexe i la teva boca: sexes
al mig del rostre i a l'entrecreix, boques.
Tot és un daltabaix de sal oberta.

Castells de mar en festa, a nit oberta
esborren signes i donen la brida
de tot a la follia de les boques.
Qualsevol fulla morta es torna viva
al clar del sol que ens fa llum negra als sexes

i pinta de carmí flames de molsa.
Que cremi tot en un torrent de molsa
i que ens mauri la nostra saba oberta!
Que facin el solstici els nostres sexes,
que el cor transformi en pluja tota brida!
Que esclatin els bancals en saó viva!
Que els boscs floreixin en milers de boques!

I que les boques facin que la molsa
arrelhi, viva, com la pell oberta
sense brida al mirall dels nostres sexes!

DE PARAR I DESPARAR TAULA

Amor, saps?, tot avui, la meva porta
frisant per fer-te pas s'obria sola.
S'han omplert de viandes plats i taula.
Tot resplendia en els cristalls de l'aigua.
El julivert s'ha refet. (El rellotge
toca les cinc. Vindràs?) Tota la casa,

avui no sembla la mateixa casa.
Creix l'orenga i s'enfila per la porta.
La fruita accepta el rept4e del rellotge.
(Ja ho sé: les sis, i encara parlo sola!)
A l'aigüera vessunya un somni d'aigua
i plou desig a raig sobre la taula.

Amor... (Les set: no véns. Sota la taula
s'amaguen els neguits. Fora de casa,
la tristesa!) Quin goig els dits de l'aigua
acaronant rajoles! Pany i porta
com floriran quan tu arribis! Sola-
ment vull que calli aquest rellotge.

Toquen dos quarts de vuit. Sóc el rellotge
que amb minuts i segons paro la taula.

Toco les vuit i, del cap a la sola
de la sabata, sento que la casa
ja no sé si és meva. Per la porta
fuig, enyorat, el cor desfet de l'aigua.

Toco les nou i les deu, i sóc l'aigua
gebrada a les agulles del rellotge.
Amunt i avall ja no sóc jo qui em porta.
Per encobrir neguits ja no tinc taula.
Trenco el mirall i em rediu que sóc sola.
Puja el desig i clivella la casa.

Per les esclotxes, veus?, fujo de casa,
raiera d'aquest foc que invoca l'aigua.
(Vindràs quan morirà l'hora més sola?)
La fruita perd l'aposta amb el rellotge
i la tardor fa el ple damunt la taula.
Res no troba sortida per cap porta.

La nit truca a la porta i ve ben sola:
desparo taula i nego dins de l'aigua
desig, rellotge, orenga, plats, cor, casa.

SEXTINA REVOLTA

-Amor ¿quina ombra aixeca barricades
als pas de l'ona en festa? ¿Quina lluita

abrusa els teus carrers? ¿Quin tren escala
el cos balb de la por i obre la mina
dels teus ulls i l'explora? Tot de besos
calquen pasquins al séc de la revolta.

-Deixa'm, amor! Tinc la casa revolta
i el cor per endreçar. Faig barricades
amb deixes d'hivern, runa de besos.
I ofego en el pantaix d'aquesta lluita
menta, desig i el corc tenaç que els mina
No ho veus? El corb s'ha aturar a l'escala

de casa.

-Vine, amor! Farem escala
en un port on la brisa i la revolta
de l'herba trobin deu i trobin mina
i, nuant-se, desnuïn barricades
ermes. No vull l'amor amb nom de lluita.
El vull peu nu i desarmat pels besos!

-Amor, damunt del llac, fòssils de besos
sagnen. No puc abandonar l'escala
d'emergència que dóna a la lluita.

El teu imperi em demana revolta
constant i, així, remunto barricades
i cavo valls i avens vora la mina.

-Vora la mina dels teus ulls, la mina
del desig, de l'aram, del bosc, dels besos,
amor, no sobreviuen barricades;
l'esglai perd el seu rastre per l'escala
que abasta el cim dels arbres en revolta
primaveral.

-I, tanmateix, la lluita

no cessa, amor, i tota jo sóc lluita
perpetuant, potser –i el dubte em mina–
l'assaig improvisat d'una revolta
que ha de morir, tot d'una, a cop de besos,
vent boig que estimba els dies per l'escala
i imita, amb murs de fulles, barricades.

-Amor, les barricades i la lluita
oblidaran l'escala de la mina
quan, dins, els besos facin la revolta!

LA GERMANA, L'ESTRANGERA

EN EL DESIG CICATRITZAT I EN L'OMBRA

La carn, sense paraules,
davant de mi i en mi.

I jo que havia llegit tots els llibres...!

Per tu voldria anar
camí de Lil·liput
amb les alforges plenes
de cançons sense llei,
i trobar-nos al prat
on l'atzar és un rei
despullat, franc d'espasa,
de vici, de virtut.

Petita guerrillera sagitària
que apuntes lluny, portes enllà de casa,
reixes enllà dels braços que et ceneixen
insidiosament, i amb nom d'amor
bategen els paranys de cada dia!
No els miris: cor enllà, mirall enllà,
ombres enllà, els meus ulls
han apostat per tu

SANG PRESA

Clavo l'arma al cor d'aquest mirall.
La sang s'abraça els teus-meus bocins.

Víctima i assassí
van fer un pacte de sang
abans d'entrar plegats
en la dansa de la mort.

I així, després,
tot fou, només, un suïcidi

En tu quallava
el doll de les absències:
I era sang presa.
És perquè et sé germana que puc dir-te
estrangera.

Sense treva esbossada, sense treva abolida
aquesta guerra que m'uneix a tu
en un pacte de sang inestroncable.
És perquè et sé estrangera que puc dir-te
germana.